

DOĞAKA
T.C. DOĞU AKDENİZ KALKINMA AJANSI
T.R. EASTERN MEDITERRANEAN DEVELOPMENT AGENCY

HASSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ - SEKTÖR ANALİZİ

www.hatiab.org.tr

HATİAB
HATAY İŞ ADAMLARI VE BÜROKRATLARI DERNEĞİ

2016

Türkiye, Vizyon 2023 projesi ile Cumhuriyetin 100. yılına hazırlanıyor. Projenin ana temasını 100. yılda Atatürk'ün işaret ettiği muasır medeniyet seviyesine ulaşma hedefi doğrultusunda bilim ve teknolojiye hakim, teknolojiyi bilinçli kullanan ve yeni teknolojiler ile kronolojik gelişmeleri toplumsal ve ekonomik faydaya dönüştürme yeteneği kazanmış bir refah toplumu yaratmak oluşturuyor. Daha somut bir ifadeyle; Türkiye, 2023 yılında 500 milyar dolarlık ihracat, kişi başı 20.000 doların üzerinde milli gelir ile dünyanın en büyük 10 ekonomisinden birisi olmayı hedeflemektedir.

Bu hedefe ulaşmak için Hatay (TÜDAMKENT) ili Hassa bölgesinde kurulacak Organize Sanayi bölgesi Doğu Anadolu'yu Akdeniz'e bağlayan stratejik konumu ile önemli bir yatırım projesi olacaktır.

Bu Rapor T.C. DOĞU AKDENİZ KALKINMA Ajansı'nın desteklediği "Hassa Organize Sanayi Bölgesi Sektöre Analizi Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. İçerik ile ilgili tek sorumluluk Hatay İşadamları ve Bürokratları Derneği - HATİAB'a aittir ve T.C. DOĞU AKDENİZ KALKINMA AJANSI' nın görüşlerini yansıtmaz.

HASSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ SEKTÖR ANALİZİ

2016

Hazırlayan: Hatay İşadamları ve Bürokratları Derneği-HATİAB

**T.C.
DOĞU AKDENİZ KALKINMA AJANSI**

**2015 YILI
DOĞRUDAN FAALİYET DESTEĞİ**

**HASSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ
SEKTÖR ANALİZ ÇALIŞMASI**

Referans No: TR63-15-DFD-0010
Son Teslim Tarihi: 14/05/2016 Saat:17:00

Başvuru Sahibinin Adı	Hatay İş Adamları ve Bürokratları Derneği-HATİAB
Projenin Adı	HASSA Organize Sanayi Bölgesi Sektör Analizi
Projenin Kodu	TR63-15-DFD-0010

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1 : Ekonomik Büyüme Tahminleri (%) (Yıllık)
- Tablo 2 : Ödemeler Dengesi (TL)
- Tablo 3 : İç Borç Stoku (TL)
- Tablo 4 : Dış Borç Stoku (TL)
- Tablo 5 : Hatay İli İlçelere Göre Nüfus Verileri (Kişi)
- Tablo 6 : Sosyal Güvenlik Kapsamında Aktif Çalışan Kişi Sayısı
- Tablo 7 : Hatay İli Kurulan, Kapanan İşyeri İstatistikleri
- Tablo 8 : İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayısı
- Tablo 9 : Yabancı Sermayeli Şirketler
- Tablo 10 : Hatay İli Dış Ticaret Açığı (\$)
- Tablo 11 : Hatay İli Kişi Başı İthalat ve İhracatı (\$)
- Tablo 12 : Düzey 2 Bölgelerine Göre Dış Ticaret (1000 \$)
- Tablo 13 : Hatay İlinin En Çok İhracat ve İthalat Yaptığı Ülkeler (\$)
- Tablo 14 : Hatay ili 2015 Yılı Ülkeler Bazında Dış Ticaret Açığı (\$)
- Tablo 15 : Hassa OSB'de yer almak için nedenler
- Tablo 16 : Hassa OSB'de yer alma avantajları
- Tablo 17 : Hassa OSB İçerisinde Yer Talebinde Bulunan Yatırımcılar ve Sektörler
- Tablo 18 : Girdi-Çıktı Tablosunun Genel Yapısı
- Tablo 19 : Yatırımların beklenen ekonomik etkileri
- Tablo 20 : Ortalama ücretler (TL)
- Tablo 21 : Yapılması planlanan yatırımların beklenen ekonomik etkileri
- Tablo 22 : İstihdam edilenlerin yıllara göre iktisadi faaliyet kolları (Düzey 2)
- Tablo 23 : Hatay ili Son 10 Yıllık İhracat-İthalat Verisi (\$)
- Tablo 24 : Hatay ilinin 2005-2015 yılları arasında en çok ihracat yaptığı sektörler (\$)
- Tablo 25 : Hatay İlinin 2005-2015 Yılları Arasında En Çok İthalat Yaptığı Sektörler (\$)
- Tablo 26 : Hatay ilinin 2015 Yılında En Çok İhracat Yaptığı 10 Ürün (\$)
- Tablo 27 : Hatay ilinin 2015 Yılında En Çok İthalat Yaptığı 10 Ürün (\$)
- Tablo 28 : Hatay ili İhracatçı ve İthalatçı Firma Sayısı
- Tablo 29 : En fazla ihracat yapan ilk 1000 firma içerisinde Hatay merkezli firmalar

- Tablo 30 : Hatay'ın 2005-2015 Yılları Arasında Türkiye İhracatı ve İthalatı içerisindeki Yeri
- Tablo 31 : Hatay'ın En ok İhracat Yaptığı 10 lke (\$)
- Tablo 32 : Hatay'ın en çok ithalat yaptığı 10 lke (\$)
- Tablo 33 : Hassa OSB ile Hatay İhracat Simlasyonu (\$)
- Tablo 34 : Hassa OSB ile Hatay İthalat Simlasyonu (\$)
- Tablo 35 : Yatırım Teşvik Bölgeleri
- Tablo 36 : Teşvik Sistemleri ve Destek Unsurları
- Tablo 37 : Sektörler Bazında Yatırım Teşvik İstatistikleri (2012-2015)
- Tablo 38 : Bölgesel Teşvik Uygulamalarında OSB'lere Sağlanan Destek Unsurlar
- Tablo 39 : Cari Fiyatlarla TR63 Bölgesinin Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Sektörel Bazda Katkısı
- Tablo 40 : Sanayi Sektörü SWOT Analizi
- Tablo 41 : Hizmet Sektörü SWOT Analizi
- Tablo 42 : Hizmet Sektörü SWOT Analizi

GRAFİKLER LİSTESİ

- Grafik 1 : Sabit fiyatlarla GSYH gelişme hızı (%) (Yıllık)
- Grafik 2 : Kişi başına GSYH (\$) (Yıllık)
- Grafik 3 : İşgücü İstatistikleri-İşsizlik oranı (%) (Yıllık)
- Grafik 4 : Yıllık Enflasyon Değişimi (%)
- Grafik 5 : Yıllık İhracat Değişimi (%)
- Grafik 6 : Yıllık İthalat Değişimi (%)
- Grafik 7 : Kamu Kesimi Genel Dengesinin GSYH'ya oranı (%) (Yıllık)
- Grafik 8 : Türkiye Nüfus Piramidi
- Grafik 9 : Hatay Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
- Grafik 10: Hatay İlinde İşgücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik Oranı (%) (Yıllık)
- Grafik 11: Teşvik Uygulamaları

İÇİNDEKİLER

TABLolar	5
GRAFİKLER	6
KISALTMALAR	8
ÖZSÖZ	9
HASSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ PROJESİ	10
1.GİRİŞ	11
1.1. Amaç Ve Yöntem	12
2. DÜNYA EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ	14
2.1. Küresel Görünüm	16
2.2. Sektörel Dinamikleri Etkileyecek Başlıca Küresel Makroekonomik Değişkenler.....	17
3. TÜRKİYE EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ	19
3.1. Genel Değerlendirme	20
3.2. Büyüme.....	20
3.3. İş Gücü Piyasası	22
3.4. Enflasyon	23
3.5.Dış Ticaret Dengesi	24
3.6. Ödemeler Dengesi.....	25
3.7. Kamu Kesimi Dengesi	27
3.8. İç Borç Stoku	28
3.9. Dış Borç Stoku	30
4. HATAY İLİ ÖZELLİKLERİ	31
4.1. Demografik Yapı.....	32
4.2. Coğrafi Yapı	35
4.3. İş Gücü ve İstihdam.....	36
4.4. Ekonomi.....	38
4.4.1. Ekonomik Görünüm	38
4.5. Dış Ticaret	44
5. HASSA OSB YER ANALİZİ	51
5.1. Hassa Bölgesi.....	52
5.2. Neden Hassa Organize Sanayi Bölgesi?	54
6. HASSA OSB SEKTÖREL ANALİZ VE DIŞ TİCARET SİMÜLASYONU	56
6.1. Hassa Organize Sanayi Bölgesi Ön Talep İstatistikleri	58
6.2. Bölgesel İstihdam Beklentileri	60
6.2.1. Girdi Çıktı Analizi.....	60
6.2.1.1. Yöntem	60
6.2.2. Girdi Çıktı Analizi Sonuçları (Yerel Üretim ve İstihdam Beklentileri).....	61
6.3. Dış Ticaret Simülasyonu	68
6.3.1. Dış Ticaret Beklentileri.....	68

7. YATIRIM DESTEK VE TEŞVİK UYGULAMALARI.....	79
7.1. Yatırım Destek ve Teşvikler	80
7.2. Destek Unsurları	83
7.3. Kimler Teşvik Sisteminden Yararlanabilir.....	84
7.4. Hatay İli Yatırım Teşvikleri.....	85
8. SEKTÖREL SWOT (GZFT) ANALİZİ	87
8.1. Sanayi Sektörü SWOT Analizi.....	89
8.2. Tarım Sektörü SWOT Analizi	90
8.3. Hizmet Sektörü SWOT Analizi	91
9. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	90
REFERANSLAR.....	96

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BRIC	Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin
DOĞAKA	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
FED	Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası
GÇ	Girdi Çıktı Analizi
GSYH	Gayri Safi Yurt içi Hasıla
HATİAB	Hatay İş Adamları ve Bürokratları Derneği
IMF	Uluslararası Para Fonu
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
M\$	Milyon Dolar
MENA	Orta Doğu-Kuzey Afrika
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
PE	Polietilen
PVC	Polivinil Klorür
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TİM	Türkiye İhracatçıları Birliği
TL	Türk Lirası
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ÖNSÖZ

Hassa organize sanayi bölgesi sektörel analiz çalışması, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA) tarafından finanse edilip Hatay İş Adamları ve Bürokratları Derneği (HATİAB) tarafından; Hatay ili Hassa bölgesinde, Amanos dağının eteklerinde Hatay'ı Akdeniz'e bağlayacak Hassa-Dörtyol Tüneli'nin (onaylandı) çıkışına, 45.000 dekarlık tarıma elverişli olmayan bir alana kurulması planlanan Hassa Organize Sanayi Bölgesi (OSB) için bölgede faaliyet gösterecek sektörlerin belirlenmesi, belirlenen bu sektörlerin sektörel yatırımlarının Hatay'ın dış ticaret hacmine yapacağı katkının simülasyonla ölçülmesi, entelektüel sermaye sahiplerine ve potansiyel yatırımcılara yol göstermek için hazırlanmıştır.

Organize sanayi bölgeleri belirli bir düzen içerisinde aynı sektör işletmelerinin ya da farklı sektörden işletmelerin bir araya geldiği yerlerdir. İşletmeler açısından bakıldığında zaman organize sanayi bölgeleri hem rekabet hem de sinerji oluşturma açısından oldukça uygun alanlardır. ¹ Organize Sanayi Bölgeleri mikro düzeyde ideal yatırım ortamları olup, 1980 yılından sonra ihracata dayalı sanayileşme politikaları ile hızla yaygınlaşmıştır. Bu bağlamda Türkiye genelinde toplamda 284 adet Organize Sanayi Bölgesi hizmet vermektedir.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerine göre sanayi işletmelerinin %71'i on iki ilimizde toplanmış durumdadır. Bunlar; İstanbul (%31), Bursa (%8), Ankara (%7), İzmir (%5), Konya (%4), Gaziantep (%3), Denizli (%3), Kocaeli (%2), Adana (%2), Tekirdağ (%2), Kayseri (%2), Mersin (%2)'dir. **Hatay ilinde** 2016 yılında mevcut sanayi siciline kayıtlı sanayi işletmesi sayısı tebliğ değişikliği ile 2026 olmuştur. ² Hatay, toplam sanayi işletmesi içerisinde %1'lik bir oran ile sanayisi gelişmiş illerimiz arasında yer almaktadır. Akdeniz Bölgesi'ndeki illerin sanayi bakımından değerlendirmesi yapıldığında, %25'lik bir oran ile Adana ilk sırada yer almaktadır. Adana ilini takip eden iller sırasıyla; Mersin (%19), Antalya (%16), **Hatay (%13)**, Kahramanmaraş (%11), Burdur (%6), Isparta (%6) ve Osmaniye (%4) olarak görülmektedir. ³ Organize Sanayi Bölgelerinin sanayi üretiminde katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Hatay ili Hassa bölgesinin; stratejik iki büyük projesi ile (Hassa-Dörtyol Tüneli ve Hassa Organize Sanayi Bölgesi) bölgenin ve Türkiye'nin sanayi üretimine önemli bir katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Çalışma giriş bölümünü takiben sekiz bölümden oluşmakta olup ikinci bölümde Dünya, üçüncü bölümde Türkiye ekonomik durumları analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde Hatay ili ve Hassa bölgesinin ekonomik, demografik, coğrafi durum analizleri yapılmıştır. Beşinci bölümde Hassa OSB için bölge ve yer analizi, altıncı bölümde Hassa OSB sektörler analizi, istihdam beklentileri, girdi-çıkıtlı analizi, dış ticaret simülasyonu çalışmalarına yer verilmiştir. OSB'lerde yer almanın avantajları, sektörel swot analizi sonuçları ve sonuç-çıkarımlar da çalışmanın sırası ile yedinci, sekizinci ve dokuzuncu bölümlerde değerlendirilmiştir.

1. Koç, S., Bulmuş, C., Organize Sanayi Bölgelerinin Bölge Ekonomilerindeki Etkilerinin Karşılaştırılması:

Kayseri ve Sivay Örneği Cilt 4, Sayı:1, Ocak, 2014

2. Hatay Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü.

3. 81 İl Sanayi Durum Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Aralık, 2013

HASSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ PROJESİ

Hatay ili Türkiye'nin güneyinde yer alan üretim anlamında Türkiye'nin önemli üretim merkezlerinden bir tanesi olmasına rağmen hak ettiği yeri elde edememiş bir ildir. 5.403 km² lik alana sahip Hatay ili doğusunda ve güneyinde Suriye, batısında Akdeniz, kuzey batısında Adana, kuzeyinde Osmaniye ve kuzeydoğusunda Gaziantep'in olduğu stratejik öneme sahip bir ildir.

Bu stratejik il içerisinde Hassa ilçesi iki önemli projenin, Hassa-Dörtyol Tüneli ve Hassa Organize Sanayi Bölgesi'nin, gündeme gelmesi ile öne çıkmıştır. Ekonomik büyümede lokomotif görevi gören OSB'lerin önemi gün geçtikçe artmakta olup Hassa bölgesi için de kurulması planlanan OSB'nin ciddi bir hareketlilik sağlayacağı düşünülmektedir. Bölgenin gelişmesi, cazibe merkezi haline gelmesi, istihdam ve üretim artışı, kurulması planlanan OSB ile ortaya çıkacaktır. OSB'lerin Hatay ilinde yaygınlaştırılması, yaygınlaştırılan OSB'lerin etkin kullanımının gerçekleştirilmesi de diğer önemli konulardır. Buradaki başarı, OSB'lerin en baştan iyi planlanması ve sektörel analizlerin doğru yapılmasına bağlıdır.

HASSA OSB Sektörler Analizi Projesi, Hatay İş Adamları ve Bürokratları Derneği –HATİAB- tarafından yazılmış ve Hatay ili Hassa ilçesinde, Hassa-Dörtyol tünelinin başlangıcında, 45.000 dekarlık alana kurulması planlanan, stratejik öneme sahip Hassa Organize Sanayi Bölgesi için ön sektörel analiz çalışmasını yapmak; hangi sektörlerin tercih edileceği ve hangi yatırımlara öncelik verileceği gibi kritik konularda rehber olmak için hazırlanmıştır.

1. GİRİŞ

1. GİRİŞ

1.1. Amaç ve Yöntem

Türkiye’de planlı dönemin başlamasıyla birlikte yapılandırılmaya başlanan organize sanayi bölgeleri (OSB), kuruldukları bölgelere yeni yatırımların yapılması, yeni istihdam olanaklarının sağlanması, düzenli sanayileşme ve planlı kentleşmenin temel öğeleri olmaları açısından oldukça önemlidirler.

Ülkemizde OSB’lerinin tarihine baktığımızda yarım asırdan fazla bir geçmişe sahip olduğunu görmekteyiz. İlk olarak 1962 yılında Bursa’da kurulan OSB’lerin kurulma süreçleri günümüze kadar devam etmiş **ve sektörel teşvikler, bedelsiz arsa tahsisleri, altyapı kolaylıkları, vergi ve SGK prim destekleri** gibi yöntemlerle sanayicinin yatırım ve üretim yapmasına imkân sağlanmıştır. Kurulmaya başladıkları dönemden bugüne kadar yatırımın odak noktaları olarak gelişen OSB’ler son dönemde özellikle teknoloji geliştirme bölgelerinin gelişimi, ihtisaslaşma ve kümelenme yaklaşımlarının öne çıkması ile daha da önemli bir konuma gelmişlerdir.

Hazırlanan raporun amacı; Hatay ili Hassa Bölgesinde 45.000 dekarlık tarıma elverişli olmayan bir alana kurulması planlanan Organize Sanayi Bölgesi için **Hatay İş Adamları ve Bürokratları Derneği-HATİAB** tarafından, **Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı-DOĞAKA** desteği ile bölgede faaliyet gösterecek ve istihdam yaratabilecek sektörlerin belirlenmesi çalışmasını yapmak, bu sektörlerin il ekonomisine yapacağı dış ticaret etkisinin simülasyonunu yapmak ve entelektüel sermaye sahibi yatırımcılara yol göstermektir. Kurulması planlanan Organize Sanayi Bölgesi ile Hatay ilinin;

- Kalkınması,
- Sanayi sektöründeki rekabet gücünün artması,
- Mevcut kronik işsizliğin azalması,
- Göç alan bir bölge haline gelmesi,
- İhracat hacminin artması,
- Ülke ekonomisindeki payının artması, hedeflenmiştir.

Çalışma yapılırken genelden özele tüm paydaşların görüşleri alınmaya çalışılmış olup, konunun önemi itibari ile Hatay İş Adamları ve Bürokratları Derneği liderliğinde yerel paydaşlarla iki adet **OSB Sektörel Analiz Paydaş Konferansı** Hatay ve İstanbul'da düzenlenmiştir. Antakya Ticaret Borsası salonunda düzenlene konferansa; Hassa Kaymakamı Sayın **Mustafa PALA**, Hassa Belediye Başkanı Sayın **Abdurrahman DEMİREL**, **HATİAB Başkanı Sayın İbrahim GÜDER**, **HATİAB-Hatay Şube Başkanı Sayın Mehmet Ali YÜKSEL**, **DOĞAKA Genel Sekreteri Sayın Onur YILDIZ** ve iş adamları katılmıştır. HATİAB'ın İstanbul merkezinde yapılan **OSB Sektörel Analiz Paydaş Toplantısına** da Hataylı iş adamları katılmıştır. Toplantılarda paydaşlardan Hassa ilçesi ile burada kurulacak OSB'de yer alması gereken sektörlerin neler olması gerektiği konularında bilgiler toplanmıştır. Bu çalışmalara ek olarak; TÜİK araştırma verileri de kullanılarak, sektörel gelişim beklenti çalışmaları, istihdam beklenti analizleri kurulan Girdi-Çıktı modeli ile yapılmıştır. Girdi-Çıktı modelleri basit matematiksel yapılarıyla bölgesel iktisadi analizler için çok değerli çalışmalardır. Girdi-Çıktı modeli matematiksel hesaplamalarının basit olmasıyla birlikte, modelin tabanını oluşturan bölgesel Girdi-Çıktı tablolarının hazırlanması son derece zahmetli, zaman ve kaynak gerektiren bir iştir. Hatay İş Adamları ve Bürokratları Derneği olarak bu anlamda Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından elde edilen ön talep istatistiklerini kullanılarak gayretli bir çalışma ile girdi-çıktı modeli ve sonuç tablosu oluşturularak tahminler sunulmuştur. Hatay İş Adamları ve Bürokratları Derneği tarafından yapılan bu Girdi-Çıktı analizinin, kurulması planlanan OSB çalışmalarında çok önemli bir kaynak oluşturacağına inanmaktayız. Girdi çıktı analizi sonucunda ortaya çıkan sektörler çerçevesinde dış ticaret simülasyonu ihracat ve ithalat beklentileri baz alınarak yapılmıştır. İhracat beklentisi için Hatay'ın en çok ihracat yaptığı 10 ülkenin (Suriye, Suudi Arabistan, Irak, Mısır, Rusya Federasyonu, Romanya, Lübnan, Amerika Birleşik Devletleri ve İtalya), ithalat beklentisi için de Türkiye'nin 10 yıllık büyüme beklentilerinin ortalamaları kullanılarak Hatay ilinin 10 yıllık dış ticaret simülasyon çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada özellikle Hassa'da kurulacak OSB'nin ilin dış ticaretine nasıl etki yapacağı analiz edilmiştir.

Ayrıca bölge ve çevresindeki OSB'lerin mevcut durumları da (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı OSB Bilgi Sistemi aracılığı ile) hazırlanan rapor çerçevesinde dikkate alınmış, kurulacak OSB'de yer alabilecek sektörlerle dünya sektörel trendleri perspektifinden bakılmış, ve bölgede yer alacak sektörlerin bölge ve ülke konjektöründeki özet SWOT analizi yapılarak sonuç ve değerlendirme ile çalışma tamamlanmıştır.

2. DÜNYA EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

2.1. Küresel Görünüm

Dünya ekonomisindeki gelişmeler, 2015 yılının dünya ekonomisi için parlak bir yıl olmadığını düşündürmektedir. Avrupa'da Yunanistan, Portekiz, İspanya ve İtalya krizi, ABD'de FED faiz kararları, gelişmekte olan ülkeler üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. BRIC ülkeleri, Hindistan dışında, ciddi ivme kaybetmiştir. Brezilya, Çin, Rusya ve Güney Afrika ekonomik, siyasi ya da her iki gruptaki nedenlerle büyüme, ihracat ve kamu dengelerinde bozulmalar yaşanmıştır. 2016 yılında da bu ülkeler için benzer gelişmeler beklenebilir. Global piyasalarda Brezilya, Çin ve Rusya için trendin hala aşağı yönlü olduğu görülmektedir. Avrupa'da bir diğer önemli konu da bankacılık sektörünün düşen faiz oranları nedeni ile ciddi sıkıntıya girmesi ve mevcut mevduat yapısının bankalara kar getirmediği konusudur. Bu ikilemin 2016 yılı sonunda da devam etmesi beklenmektedir. Dünya ekonomisinin 2016 yılı sonu ile % 3,2, 2017 yılı sonu itibari ile %3,5 büyümesi öngörülmektedir. ⁴ (Tablo 1'e Bakınız)

Tablo 1: Ekonomik Büyüme Tahminleri (%) (Yıllık)

Ülke Adı	2015	2016 Tahmin	2017 Tahmin
Dünya	3,1	3,2	3,5
Gelişmiş Ülkeler	1,9	1,9	2,0
ABD	2,4	2,4	2,5
Euro Bölgesi	1,6	1,5	1,6
Gelişmekte Olan Ülkeler	4,0	4,1	4,6
Japonya	0,5	0,5	-0,1
Bağımsız Devletler Topluluğu	-2,8	-1,1	1,3
Asya	6,6	6,4	6,3
AB	2,0	1,8	1,9
Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Afganistan, Pakistan	2,5	3,1	3,5
Latin Amerika ve Karayipler	-0,1	-0,5	1,5

Kaynak: IMF Dünya Ekonomik Görünümü, Nisan, 2016

Ekonomik olarak dünya ortalamasında pozitif bir ivme var gibi görülse de Ortadoğu'daki iç savaş ve siyasi belirsizlikler ile küresel piyasalardaki ekonomik durgunluğun bu beklentileri nasıl etkileyeceğini ilerleyen günler gösterecektir.

4. IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Nisan 2016.

2.2. Sektörel Dinamikleri Etkileyecek Başlıca Küresel Makroekonomik Değişkenler

Dünya ekonomisini ve buna paralel olarak Türkiye ekonomisini etkileyen belli başlı makroekonomik faktörlere detaylı olarak bakarsak;

1. Petrol Fiyatları: Petrol fiyatlarında 2014 yılında başlayan gerileme, 2015 yılında %3,4'lük gerileme ile sürmüştür. Petrol fiyatları azalışındaki en büyük nedenlerden bir tanesi arz fazlalığıdır. Bu arz fazlalığının 2016 yılında da devam etmesi öngörülmektedir. Türkiye gibi enerji ithalatçısı ülkeler için bu durumun cari açığa azaltıcı yönde etki edeceği ve ayrıca özel sektörün enerji talebinde karşılaşılan yüksek maliyetleri aşağı çekeceği öngörülmektedir.

2. Sektörel Büyüme: Küresel ekonomideki büyüme 2015 yılında %3,1 olarak gerçekleşmiş olup 2016 yılında da %3,2'lik pozitif bir büyüme beklenmektedir.

3. Euro Bölgesi Ekonomisi: Euro Alanı (en büyüğü Almanya) ülkelerinde ekonomik toparlanma tedrici seyrini sürdürmektedir. (Euro bölgesindeki dış talep artışı Euro bölgesindeki sorunlu ülkelerin toparlanma hızlarına bağlıdır). Diğer yandan, Euro bölgesinde zayıf iç talep koşullarına bağlı olarak bölgede deflasyonist eğilimler güçlenmiş, Avrupa Merkez Bankası destekleyici politikalarını sürdürmüştür. 2015'te Euro Alanı ülkelerine yönelik ihracat hacmi dolar bazında gerilemesine rağmen Euro bazında artış kaydetmiştir. 2016 yılında da deflasyonla mücadele ve ekonomik büyümeyi destekleme hedefiyle genişleyici para politikasının süreceği Euro Alanı'nda tedrici toparlanmanın devam etmesi beklenmektedir. Bu paralelde ağırlıklı olarak Euro alanı pazarına ihracat gerçekleştiren sektörlerin gelişmelerden olumlu etkileneceği tahmin edilmektedir.

4. Çin Ekonomisi: 2015 yılı sonunda %6,9 büyüyen Çin ekonomisi son 25 yılın en kötü büyüme performansını sergilemiştir. Bu yavaşlamanın 2016 yılında ve sonrasında da devam etmesi öngörülmektedir.

5. Rusya Ekonomisi: 2014 yılının ortalarından itibaren ABD ve AB ülkeleri tarafından çeşitli ekonomik yaptırımlara maruz kalan Rusya'da Ruble hızla değer kaybetmiş ve ülke resesyona girmiştir. Bu yaptırımların Türkiye'nin 2015 yılı ihracatı üzerinde belirgin bir etki yarattığını TÜİK dış ticaret verilerinde görmekteyiz. Özellikle otomotiv, tekstil ve giyim, makine ve teçhizat ve elektrik teçhizat sektörlerindeki ihracat düşüşü dikkat çekmektedir. Ayrıca, bu ülkede faaliyet gösteren birçok inşaat firması ile Rusya'dan yüksek oranda turist çeken turizm sektörü Rus ekonomisindeki bu gelişmelerden negatif yönlü etkilenmiştir. Kasım ayında sınır ihlali yapan Rus savaş uçağının düşürülmesi ve ardından Rusya'nın Türkiye'ye yönelik yaptırım paketi açıklaması, Rusya sorununun Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinin derinleşmesine neden olmuştur (2016 Eylül ayında Rusya tarafından Türkiye'ye gelen turist akışı yeniden başlamıştır). Rusya krizinin çözüme kavuşmasıyla dış ticaret hacminin eski düzeyine kavuşacağı beklenmektedir.

6. Orta Doğu-Kuzey Afrika (MENA) Ekonomisi: 2015 yılında %2,3 oranında büyüyen MENA bölgesinde dış ticaret hacmi sadece %1,8 oranında artmıştır. Yakın coğrafyamızda kronik bir sorun haline gelen jeopolitik riskler ve mülteci krizi 2015 yılında artış kaydetmiştir. Mülteci krizi ile ilgili dünya ölçeğinde kalıcı bir çözüm bulunamaması jeopolitik riskle birleşince ekonomik riskin boyutu da artmıştır. Suriye'nin yeniden şekillendirilmesi boyutunda ise özellikle inşaat sektöründe Türkiye'nin ekonomisine katkılar yapması olasıdır. Coğrafi olarak bu yeniden yapılanma sürecinde lojistik avantaj sahibi iller ön plana çıkacaktır. (Hatay, Gaziantep vb.)

7. Metal Fiyatları: Küresel metal fiyatları 2015 yılında talep koşullarının zayıf seyri ve üretim maliyetlerinde görülen gerilemenin etkisiyle %17'nin üzerinde gerilemiştir. Fiyatlardaki gerilemenin, benzer koşulların hakim olmaya devam edeceği öngörülen 2016 yılında da hız kazanarak sürmesi beklenmektedir.

8. Demir Cevheri Fiyatları: Demir cevheri fiyatlarında düşüş gözlenmektedir.

9. Hurda Fiyatları: Demir cevheri fiyatlarında yaşanan gerileme hurda demir fiyatlarının da düşmesine neden olmuştur. Ancak söz konusu düşüşün gecikmeli yaşandığı görülmektedir. 2016 yılında hurda demir fiyatlarındaki düşüşün sürmesi beklenmektedir.

10. Kauçuk Fiyatları: 2011 sonrasında aşağı yönlü seyreden dünya kauçuk fiyatlarının 2015 yılında da aşağı yönlü eğilimini sürdürdüğü ve %20 oranında gerilediği izlenmektedir. 2016 yılında ise fiyatların nispeten yatay seyredeceği düşünülmektedir.

11. Pamuk Fiyatları: Küresel pamuk fiyatlarında 2014'ün ikinci yarısından itibaren yaşanan hızlı gerileme 2015 yılında da sürmüştür. 2016 yılında da fiyatlardaki düşüşün devam edeceği ancak, sınırlı düzeyde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

12. Navlun Fiyatları: Denizyolu taşımacılığında navlunların düşük seyrinin 2016 yılında da devam edeceği öngörülmektedir.

13. Tarımsal Ürün Fiyatları: Son yıllarda başta ABD olmak üzere bir çok ülkede rekor düzeyde seyreden rekolte nedeniyle gerileyen tarımsal ürün fiyatlarının, 2016 yılında da hız kaybederek düşmeye devam edeceği tahmin edilmektedir.

14. Gıda Fiyatları: 2016 yılında dünya gıda fiyatlarındaki gerileme eğiliminin devam edeceği öngörülmektedir.

Kaynak: Sektörlerle ilgili 2016 beklentileri, İş Bankası İktisadi Araştırma Raporu, Şubat 2016

3. TÜRKİYE EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

3. TÜRKİYE EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

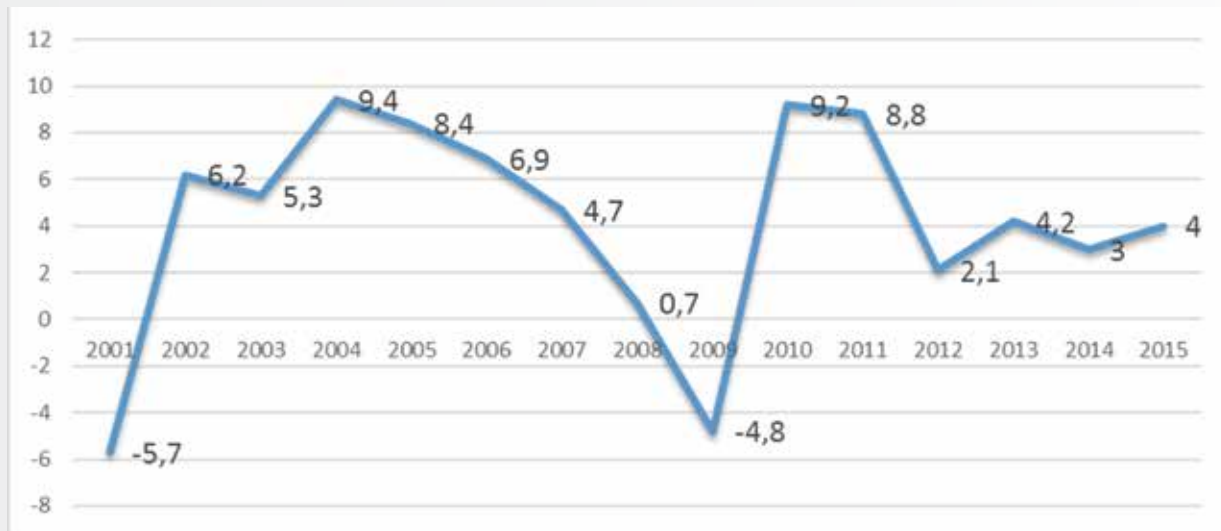
3.1. Genel Değerlendirme

Küresel para politikalarına dair belirsizlikler ve küresel büyümeye dair endişelerin yüksek olduğu 2015-2016 yılları finans piyasalarında dalgalanmanın yüksek olduğu yıllar olmaktadır. Küresel piyasalarda yaşanan dalgalanmaların etkileri Türkiye ekonomisinde de gözlenmiştir. Bununla birlikte yurt içi belirsizliklerin azalması ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından uygulanmakta olan sıkı para politikası ile diğer likidite ve finansal istikrar politikaları bu etkileri sınırlandırmaya çalışmıştır. Milli gelir ılımlı büyüme eğilimini istikrarlı bir şekilde sürdürse de yavaşlama eğilimine girmiştir. Enflasyon gelişmeleri değerlendirildiğinde, enerji fiyatlarındaki gelişmeler enflasyonu olumlu yönde etkilemeye devam ederken artan maliyet unsurları çekirdek enflasyon eğilimindeki iyileşmeyi sınırlamaktadır. TCMB, enflasyon görünümünde belirgin bir iyileşme sağlanana kadar sıkı para politikası duruşunu sürdürmeye devam edecek gibi görülmektedir ⁵.

3.2. Büyüme

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye, 1980'e kadar iç piyasada devlet kontrolünün hissedildiği bir kapalı ekonomi modelini tercih etmiş, 1980'den sonra ise dış ticaretin önem kazandığı liberal bir ekonomi modeline doğru evrilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, tarımsal üretim büyümenin moto-ru olmuştur. Tarımdaki makineleşmeyle paralel olarak bu yıllarda çoğunlukla pozitif büyüme rakamlarına ulaşılmıştır. Ancak tarımın, doğal faktörlerden yoğun olarak etkileniyor olması bu dönemdeki büyüme rakamlarının sık sık dalgalanmasına yol açmıştır.

Grafik 1: Sabit fiyatlarla GSYH gelişme hızı (%) (Yıllık)

Kaynak: TÜİK, 2016

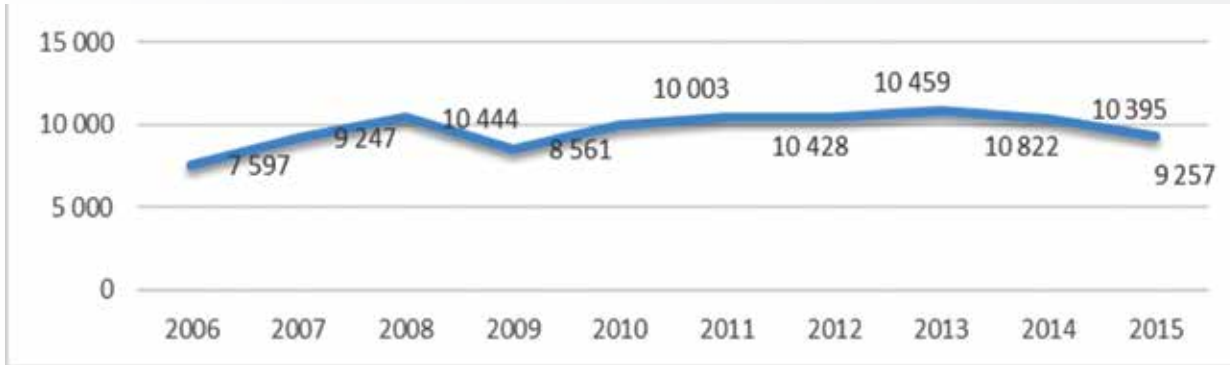
5. TCMB, Enflasyon Raporu, 2016-I

1963 yılında ilk kez 5 yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır. İlk 5 yıl için %7 olarak planlanan büyüme oranı, %6,7 olarak gerçekleşmiştir. Kamu kaynaklı yatırımlarla desteklenen bu büyüme aynı zamanda kamu borçlarında da artış yaşanmasına yol açmıştır. 24 Ocak 1980’de açıklanan istikrar programında, ihracata dayalı ekonomi modeli seçilmiştir. (2016 Haziran ayında açıklanan yeni ekonomi modelinde de ihracata dayalı büyüme modeli vurgusu vardır). 1980’lere kadar tarım olan öncelikli büyüme kaynağı, bu yıldan itibaren ihracata dayalı bir sanayi olmuştur.

2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri ile büyümede derinleşen bir istikrarsızlık göze çarpmaktadır. Krizlerin ardından uygulamaya konan güçlü ekonomiye geçiş programıyla 2004 yılı sonunna enflasyon %9.32, büyüme ise %9.4 gibi dikkat çekici düzeylere ulaşmıştır. 2008 ve 2009 yılları küresel krizin de etkisiyle önce büyümeyen daha sonra %5 oranında küçülen bir ekonomik görünümün sergilendiği yıllar olmuştur. Büyümedeki durgunluk ve yavaşlama günümüzde devam etmektedir. Bununla birlikte kişi başına düşen milli gelir 4.000 dolar seviyelerinden 10.000 dolar seviyelerine kadar yükselmiştir. (Grafik 2’ye bakınız) ve 2015 yılında 9,257 dolar seviyelerine gerilemiştir.

Grafik 2: Kişi başına GSYH (\$) (Yıllık)

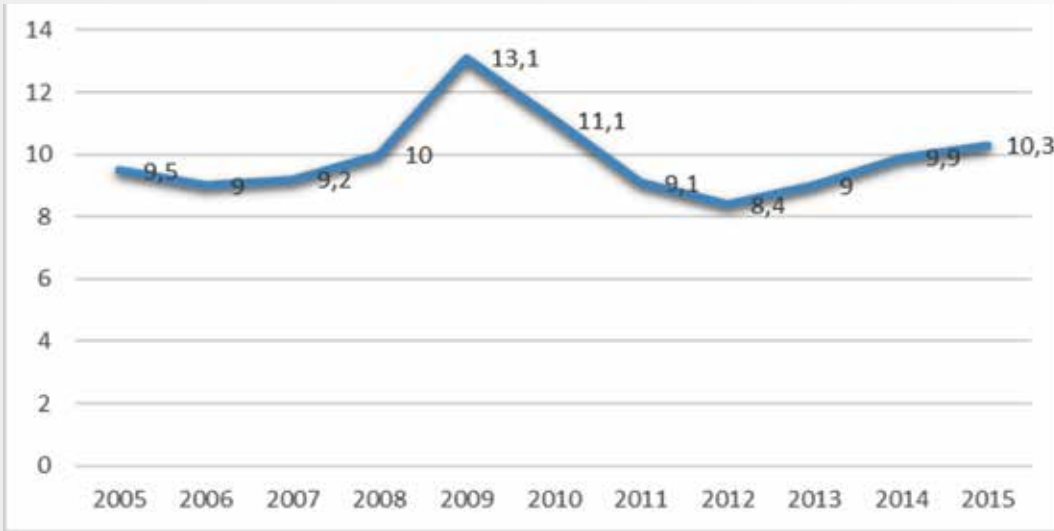

Kaynak: TÜİK, 2016

3.3. İş Gücü Piyasası

Türkiye'deki iş gücü piyasası büyüme ve üretimdeki dalgalanmalardan önemli ölçüde etkilenmektedir. İşsizlik Türkiye ekonomisi için önemli bir sorun olmuştur. Son döneme bakıldığında işsizliğin yüzde 10 civarında seyrettiği görülmektedir. 2009 yılında, yaşanan küresel ekonomik krizin etkisiyle işsizlik yüzde 13 seviyesinin üstüne çıksa da uygulanan işsizlik azaltıcı politikalarla işsizlik yeniden yüzde 10'lar seviyesinin altına inmiştir.

Grafik 3: İşgücü İstatistikleri - İşsizlik Oranı (%) (Yıllık)

Kaynak: TÜİK, 2016

İşsizlik oranı İspanya, İtalya, Yunanistan gibi Akdeniz ülkeleri ile kıyaslandığında çok da yüksek olmadığı söylenebilir. Ancak ABD, Almanya gibi gelişmiş ülkelerle yapılacak kıyaslama, işsizliği düşürme yolunda alınabilecek çok yolumuzun olduğunu bize göstermektedir.

Türkiye'deki işsizlikle ilgili vurgulanması zorunlu iki nokta vardır. Bunlardan birincisi genç nüfusumuzdur. Türkiye'deki genç nüfusun büyüklüğü eğitilebilirlik, ekonomik dinamizm gibi konularda ülkeye büyük avantaj sağlasa da her yıl okullardan mezun olan binlerce gence iş bulunması zorunluluğunu da yanında getirmektedir. Bu zorunluluklar OSB'lerin önemini daha da arttırmaktadır.

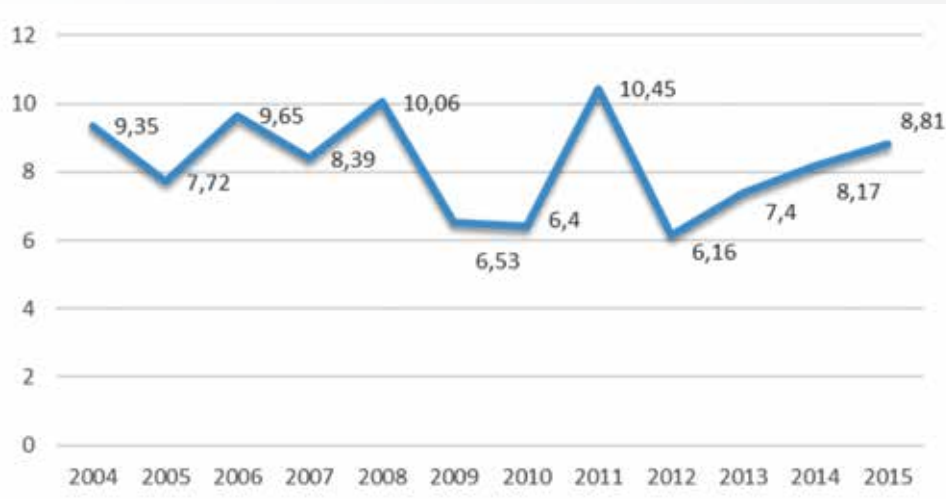
Vurgulanması gereken ikinci husus ise kadınların işgücüne katılımıdır. Kadınların işgücüne katılım oranı ülkemizde yüzde 30 düzeyindedir. Bu, dünya sıralamasında Türkiye'nin en alt sıralarda yer almasına neden olmaktadır. Politika yapıcılar, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların da katılımıyla, kadınların iş gücüne katılımını arttırmak için önlemler almaktadır. Bu önlemler, çocuk yetiştirmenin kadının iş gücüne katılımını önleyici nitelikte yoğunlaşmıştır. Çocuk bakım hizmetleri ve yarı zamanlı çalışma düzenlemeleri bu önlemlerin en önemli iki ayağıdır.

3.4. Enflasyon

Fiyat düzeylerindeki genel artış oranı olarak tanımlanan enflasyon, piyasa istikrarının değerlendirilmesinde önem taşıyan unsurlardan biridir. Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerince uygulanan istikrar programlarında büyüme oranının yanında enflasyon da temel hedeflerden biri olmuştur. Örneğin 24 Ocak 1980’de açıklanan istikrar programında, seçilen ihracata dayalı ekonomi modeli ile enflasyonun düşürülmesi de hedeflenmiştir.

Grafik 4: Yıllık Enflasyon Değişimi (%)

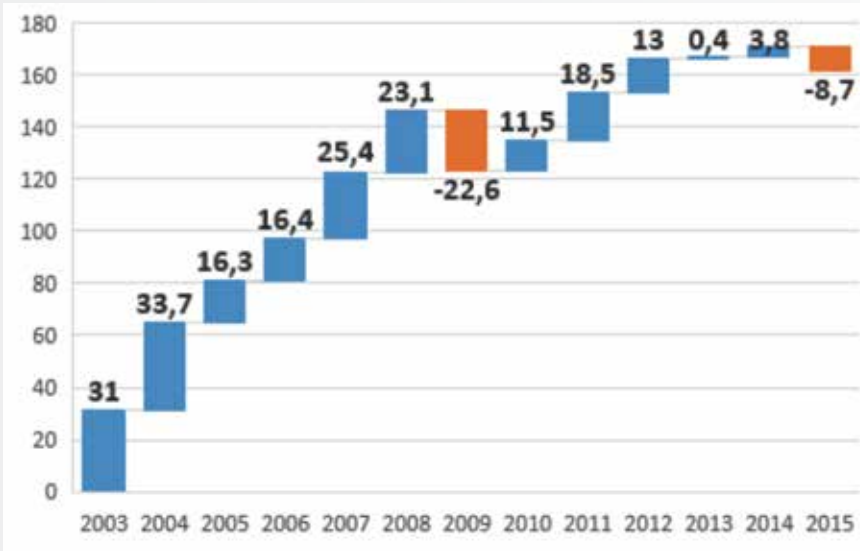
Kaynak: TÜİK, 2016

Son dönemde Türk lirasındaki değer kaybının gecikmeli etkileri özellikle temel mal grubu kanalıyla gözlenmeye devam etmiştir. Diğer taraftan, ithalat fiyatlarında gözlenen düşüş eğiliminin son çeyrekte de sürmesi TÜFE enflasyonundaki yükselişi sınırlayan temel unsur olmuştur. Her ne kadar 1960’lar sonrası Türkiye Cumhuriyeti ortalaması ile kıyaslandığında %8’ler üzerindeki enflasyon oranı düşük gibi görülsede, Türkiye halen dünyadaki en yüksek enflasyon oranlarından birine sahiptir.

3.5. Dış Ticaret Dengesi

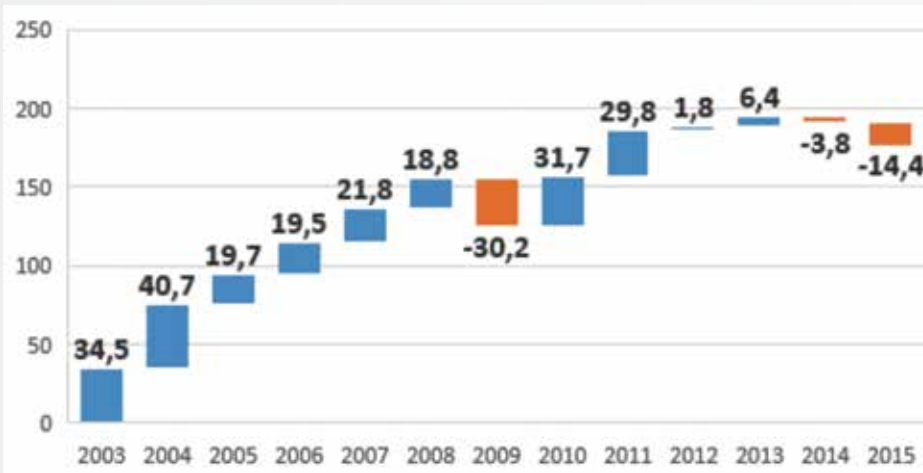
Türkiye'nin son 10 yıllık ihracat geçmişine baktığımızda 2009 yılında küresel kriz etkisi ile ihracatta ciddi bir azalış görülmektedir. Takip eden yıllardaki ihracat artış süreci 2013'ten sonra sektöre uğramıştır. İhracatın arttırılmasına yönelik uygulanan politikalardan 2016 yılı itibariyle fark edilebilir bir sonuç alınamamıştır.

Grafik 5: Yıllık İhracat Değişimi (%)

Kaynak: TÜİK, 2016

Grafik 6: Yıllık İthalat Değişimi (%)

Kaynak: TÜİK, 2016

Türkiye ithalatının yıllar itibari ile değişimine baktığımızda da, sanayi girdi ürün talebinin arttığı dönemlerde ithalat artmıştır. 2008 ve 2015 yıllarında ise düşüş gözlenmektedir. 2008 düşüşünün en önemli nedenlerinden biri Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan mortgage (ipotekli satış) krizidir. 2015 ithalat düşüşü ise emtia fiyatlarındaki ciddi azalmayla açıklanabilir. 1980'lerden sonra ihracata dayalı bir ekonomik kalkınma modeli benimsenmesine rağmen dış ticaret açığının hala yüksek seviyelerde devam etmesi politika yapıcılarının bu açığın kapatılmasında yeni yollar aramaya itmektedir. Dış ticareti iyi yönetebilmek için dünya ekonomisi ve Türkiye ekonomisinin iyi özümzenmesi gerekmektedir. Katma değeri yüksek ürünlerin ihracatı son yıllarda dış ticaret açığının kapatılması için üzerinde birleşilen strateji olmuştur. Türkiye'de kişi başına milli gelir son birkaç yıldır yerinde saymaktadır. Buna ekonomi literatüründe Orta Gelir Tuzağı denilmektedir. Tuzaktan kaçmak için katma değeri yüksek inovasyona dayalı bir ekonomiye geçiş gerekmektedir. Milli gelirimize bugün 10.000 dolar civarındadır. 2.000 dolardan 10.000 dolarlık milli gelire öncelikle tarımsal ürün ve ham madde satarak ulaşılmıştır. Ancak 10.000 dolardan 20.000 dolara gelmek aynı yolla mümkün değildir. Bunun için katma değeri yüksek ürün üretimi Türkiye için daha da önem kazanmıştır. Organize sanayi bölgeleri de, ihracata olan katkılarıyla bu açığın kapatılması için önem teşkil etmektedir.

3.6. Ödemeler Dengesi

Ödemeler dengesi, kısaca, bir ekonomide yerleşik kişilerin, başka ekonomilerde yerleşik kişilerle belirli bir dönem içinde yapmış oldukları ekonomik işlemlerin sistematik kayıtlarını elde etmek üzere hazırlanan istatistiksel bir rapordur.

Matematiksel olarak Ödemeler Dengesi = Cari İşlemler Hesabı + Sermaye Hesabı + Finans Hesabı + Net Hata ve Noksan + Rezerv Varlıklar şeklinde ifade edilir. Bu denklem muhasebe ilkeleri gereği 0'a eşitken, denklemi oluşturan kalemler negatif veya pozitif olabilir. Bu verileri Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası düzenli olarak halka açıklamaktadır.

Tablo 2: Ödemeler Dengesi

	2015	2016	2016	2016
(Milyon ABD Dolar)	Ocak-Mayıs	Ocak	Mayıs	Ocak-Mayıs
CARİ İŞLEMLER HESABI	-18.668	-2.191	-2.863	-13.679
İhracat	64.589	9.992	12.803	61.946
İthalat	85.109	12.676	16.567	76.914
Mal Dengesi	-20.520	-2.684	-3.764	-14.968
Hizmet Gelirleri	15.343	2.529	3.309	13.271
Hizmet Giderleri	9.180	1.711	1.931	9.253
Mal ve Hizmet Dengesi	-14.357	-1.866	-2.386	-10.950
Birincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	1.892	383	712	2.400
Birincil Yatırım Kaynaklı Giderler	6.633	819	1.154	5.929
Mal, Hizmet ve Birincil Gelir Dengesi	-19.098	-2.302	-2.828	-14.479
İkincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	430	111	-35	800
SERMAYE HESABI	-1	15	0	15
FINANS HESABI	-5.201	-3.603	-3.265	-15.823
Doğrudan Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	1.381	340	244	1.248
Doğrudan Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	6.040	740	831	3.533
Portföy Yatırımları: Net Varlık Edinimi	2.287	315	281	568
Portföy Yatırımları: Net Yükümlülük Oluşumu	-875	-774	1.228	7.897
Hisse Senetleri	-68	-261	-838	841
Borç Senetleri	-807	-513	2.066	7.056
Diğer Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	8.717	-1.555	1.437	4.902
Merkez Bankası	0	0	0	0
Genel Hükümet	0	104	-225	-121
Bankalar	10.087	-1	1.219	5.827
Diğer Sektörler	-1.370	-1.658	443	-804
Diğer Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	12.421	2.737	3.168	11.111
Merkez Bankası	-109	-19	-21	-117
Genel Hükümet	-563	-119	7	-748
Bankalar	12.042	2.464	1.289	5.077
Diğer Sektörler	1.051	411	1.893	6.899
Cari, Sermaye ve Finans Hesapları	-13.468	1.427	402	2.159
NET HATA VE NOKSAN	9.703	-1.464	1.855	2.622
GENEL DENGİ	3.765	37	-2.257	-4.781
REZERV VARLIKLAR	-3.765	-37	2.257	4.781
Resmi Rezervler	-3.765	-37	2.257	4.781
Uluslararası Para Fonu Kredileri	0	0	0	0

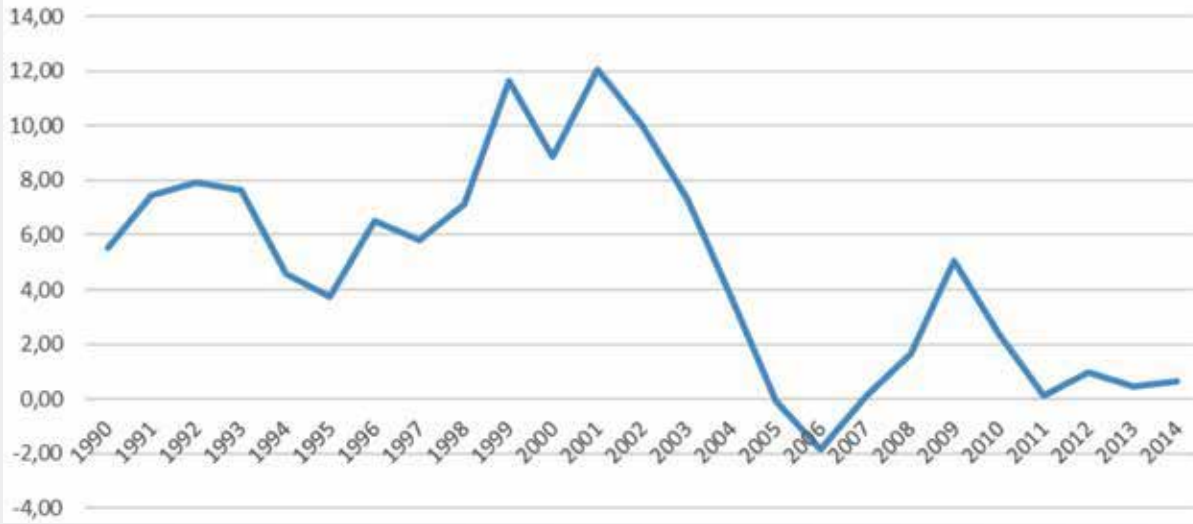
Kaynak: TCMB, 2016

Merkez Bankası tarafından açıklanan son veriler baz alınarak oluşturulan yukarıdaki ödemeler dengesi tablosu geçen yılın aynı dönemine göre cari işlemler hesabında iyileşmeye işaret etmektedir. Aynı dönemde turizm gelirlerindeki azalışa rağmen yakalanan bu başarı kayda değerdir. İthalattaki düşüş bu düzelmenin müsebbibi olmuştur. Finans hesabında yaşanan önemli değişiklik ise doğrudan ve portföy yatırımlarında yaşanan gerilemedir. Ülkemizin son aylarda iç ve dış tehditlere bağlı olarak yaşadığı gelişmeler bu düşüşte etkili olmuştur. İstikrar ortamının hızla yeniden tesisiyle bu rakamlarda da hızla düzelme beklenebilir. Ülkemizin Uluslararası Para Fonu ile borç esaslı bir ilişkisinin kalmaması da ödemeler dengesi tablolarına yansımış önemli son dönem başarılarındandır.

3.7. Kamu Kesimi Dengesi

Kamu kesimi dengesine bakıldığında özellikle 2001 krizi sonrası yaşanan süreçle Türkiye’de kamu kesimi mali disiplininin sağlandığı söylenebilir. Grafik 7’de görülebileceği gibi, bu dönem öncesi (2001 krizi) kamu kesimi borçlanma gereksiniminin GSYH’ya oranının %10’ları bile aştığı gözlenirken, son yıllarda kamunun fazla verdiğini duymak şaşırtıcı bir bilgi olmaktan çıkmıştır. Özellikle büyük zararlar açıklayan kamu iktisadi teşebbüslerinin (KİT) özelleştirilmesi kamu kesimine mali disiplin kazandıran önemli bir atılım olmuştur. Vergi gelirlerinde yakalanan genişleme ile birleşen bu tasarruflar kamu borçlanma gereksinimlerini önemli ölçüde düşürmüştür. Aşağıda verilen grafikte 1990’dan itibaren kamu borçlanma gereğinin GSYH’ya oranı takip edilebilmektedir. Küresel kriz sonrası bir yükselme gösterse de kamu harcamaları yeniden kontrol altına alınmıştır. Geçmişte, özellikle seçim yıllarında, izlenerek borçlanma gereğini arttıran popülist politikalardan büyük ölçüde vazgeçilmiş olması da kamu disiplini açısından önemli bir kazanım olmuştur.

Grafik 7: Kamu Kesimi Genel Dengesinin GSYH'ya oranı (%) (Yıllık)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, 2016

3.8. İç Borç Stoku

İç borç stokunun 2001 yılındaki krizi takiben GSYH'ya oranı %50'ler seviyesine ulaşmıştır. Yüksek faizlerle de birleşen bu borç yükü yatırımlar açısından da önemli bir risk oluşturmuştur. Ancak krizi takiben uygulanan ekonomik politikalar, kurumsal tedbirler ve tasarruf önlemleri ile iç borç stokunun GSYH'ya oranı %20'ler seviyesine kadar düşmüş durumdadır. Reel faizlerin de aynı dönemde düşüş trendli hareketleri iç borç çevrimini daha kolay hale getirmiştir. Reel faizlerde yaşanacak olası ekstra düşüşler ülke ekonomisinin borç yükünden kurtulmasına ve yatırımların ekonomimize vereceği uzun dönemli ivmeye hizmet edecektir.

Tablo 3: İç Borç Stoku (TL)

(Milyon TL)	2000	2001	2002	2003	2004
Ödemeler					183.553
Anapara Ödemeleri	18.968	123.877	97.591	113.721	133.500
Faiz Ödemeleri	18.609	40.484	43.469	52.636	50.053
Borçlanma	32.469	209.613	125.303	158.238	163.596
Net Borç Kullanımı	13.500	85.737	27.712	44.517	30.096
İç Borç Stoku	36.421	122.157	149.870	194.387	224.483
Tahvil					194.211
Bono					30.272
İç Borç Stoku / GSYH	21,9	50,9	42,8	42,7	40,2
Tahvil	20,6	42,5	32,2	37,2	34,7
Bono	1,2	8,3	10,6	5,6	5,4
GSYH	166.658	240.224	350.476	454.781	559.033
	2005	2006	2007	2008	2009
Ödemeler	174.491	157.552	155.733	138.547	144.927
Anapara Ödemeleri	135.222	118.893	114.193	94.030	98.165
Faiz Ödemeleri	39.270	38.659	41.540	44.516	46.762
Borçlanma	155.521	125.581	118.033	113.547	153.343
Net Borç Kullanımı	20.299	6.688	3.840	19.517	55.177
İç Borç Stoku	244.782	251.470	255.310	274.827	330.005
Tahvil	226.964	241.876	249.176	260.849	315.969
Bono	17.818	9.594	6.134	13.978	14.036
İç Borç Stoku / GSYH	37,7	33,2	30,3	28,9	34,6
Tahvil	35,0	31,9	29,6	27,4	33,2
Bono	2,7	1,3	0,7	1,5	1,5
GSYH	648.932	758.391	843.178	950.534	952.559
	2010	2011	2012	2013	2014
Ödemeler	183.732	132.129	124.704	167.136	157.047
Anapara Ödemeleri	141.583	97.065	84.002	128.062	117.788
Faiz Ödemeleri	42.148	35.064	40.702	39.073	39.259
Borçlanma	164.420	113.002	101.765	144.528	129.430
Net Borç Kullanımı	22.837	15.937	17.763	16.465	11.642
İç Borç Stoku	352.841	368.778	386.542	403.007	414.649
Tahvil	343.317	368.778			
Bono	9.525	0			
İç Borç Stoku / GSYH	32,1	28,4	27,3	25,7	23,7
Tahvil	31,1				
Bono	0,9				
GSYH	1.098.799	1.297.713	1.416.798	1.567.289	1.749.782

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, 2016**Not: Döviz cinsinden borçlanmaların itfa tarihlerinde oluşan kur artışları stoktan düşülmüştür.**

3.9. Dış Borç Stoku

Tablo 4: Dış Borç Stoku

(Milyon ABD Doları)	KAMU SEKTÖRÜ	TCMB	ÖZEL SEKTÖR	TOPLAM	TOPLAM/ GSYH (%)
2002	64.533	22.003	43.060	129.596	56,2
2003	70.844	24.373	48.945	144.161	47,3
2004	75.668	21.410	64.061	161.139	41,3
2005	70.411	15.425	84.914	170.750	35,5
2006	71.587	15.678	120.844	208.108	39,5
2007	73.525	15.801	160.686	250.012	38,5
2008	78.334	14.066	188.558	280.958	37,9
2009	83.513	13.162	172.265	268.940	43,6
2010	89.110	11.565	191.350	292.025	39,9
2011	94.280	9.334	200.296	303.909	39,3
2012	104.023	7.088	227.910	339.022	43,1
2013	115.944	5.234	267.875	389.054	47,3
2014	117.710	2.484	282.288	402.482	50,4
2015 Ç1	113.388	2.110	277.300	392.798	49,5
2015 Ç2	115.720	1.978	287.181	404.880	52,4
2015 Ç3	114.802	1.552	289.630	405.985	54,7

Kaynak: TCMB, 2016

4. HATAY İLİ ÖZELLİKLERİ

HATAY İLİ ÖZELLİKLERİ

4.1. Demografik Yapısı

Hatay, dünya üzerindeki en eski yerleşim yerlerinden bir tanesi olup Akdeniz'in doğu ucunda yer alan bir sınırdır. 5,867 km² yüzölçümüne sahip ilin iskan tarihi M.Ö. yüz binli yıllara rastlayan orta paleolitik döneme kadar uzanmaktadır.

Doğu ve güneyde Suriye, kuzeydoğuda Gaziantep'in İslahiye ilçesi, kuzey ve kuzeybatıda Adana ve Osmaniye illeri, batıda da İskenderun Körfezi ile çevrili ilin adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre toplam nüfusu 1.553,507 kişidir (2015, TÜİK). Kilometrekareye düşen nüfus yoğunluğu 261 kişidir. Türkiye geneli nüfus yoğunluğu sıralamasında 261 kişilik nüfus yoğunluğu ile 4. sıradadır. Nüfus artış hızı ise %1.2'dir. Hatay ili 15 ilçeden oluşmakta olup en büyük ilçesi Antakya, en küçük ilçesi de Kumlu'dur. Hassa büyüklük anlamında ilin 10. ilçesidir.

Tablo 5: Hatay İli İlçelere Göre Nüfus Verileri

Yıl	İlçe	İlçe Nüfusu	Nüfus Yüzdesi
2015	Antakya	360.652	% 23,52
2015	İskenderun	246.207	% 16,06
2015	Defne	140.097	% 9,14
2015	Dörtyol	118.761	% 7,74
2015	Samandağ	117.770	% 7,68
2015	Kırıkhan	108.918	% 7,10
2015	Reyhanlı	90.758	% 5,92
2015	Arsuz	82.498	% 5,38
2015	Altınözü	60.743	% 3,96
2015	Hassa	54.130	% 3,53
2015	Erzin	41.290	% 2,69
2015	Payas	40.434	% 2,64
2015	Belen	30.842	% 2,01
2015	Yayladağı	27.347	% 1,78
2015	Kumlu	13.060	% 0,85
2015	Toplam Nüfus	1.553,507	

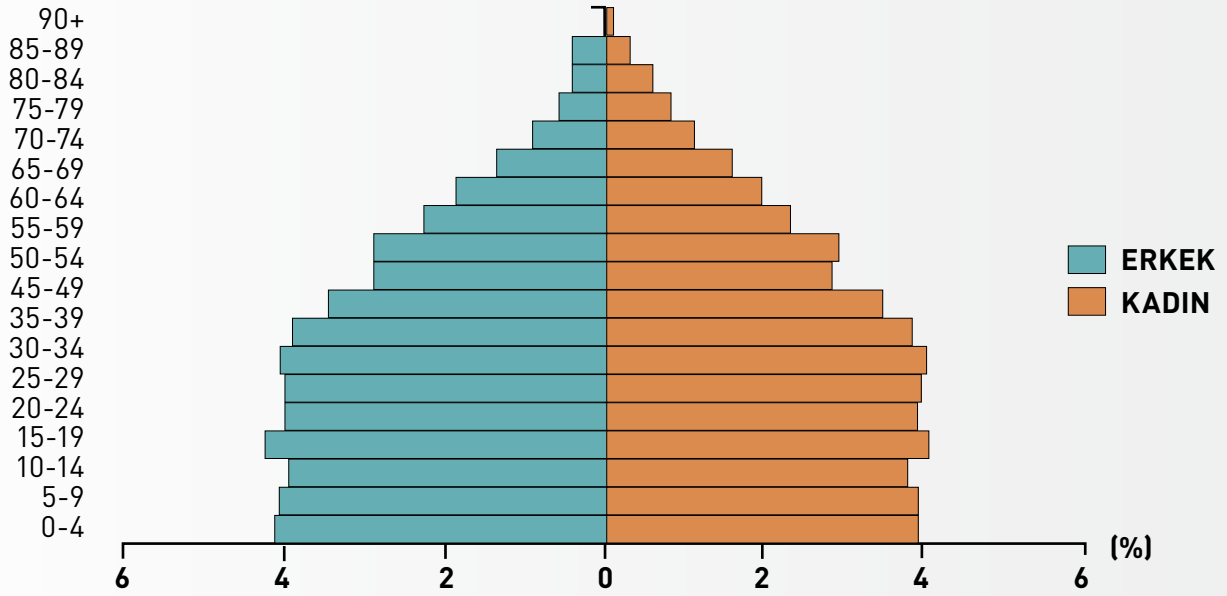
Kaynak: "2015 genel nüfus sayımı verileri" (html) (Doğrudan bir kaynak olmayıp ilgili veriye ulaşmak için sorgulama yapılmalıdır). Türkiye İstatistik Kurumu.

Yıllık büyüme hızı dikkate alındığında 2016 yılı sonu itibari ile il nüfusunun 1.546.925'e çıkması beklenmektedir (Resmi bilgi 2017 yılı içerisinde açıklanacaktır).

Avrupa ortalamasına bakıldığında Türkiye genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahiptir. (Grafik 8'e bakınız). 2015 yılı itibari ile bu dinamik nüfus yapısını koruyan Türkiye Avrupa'nın yaşlanan nüfusu karşısında nitelikli insan gücü ile üretim potansiyelini arttırmaya aday ülke olmaya devam edecektir.

Grafik 8: Türkiye Nüfus Piramidi

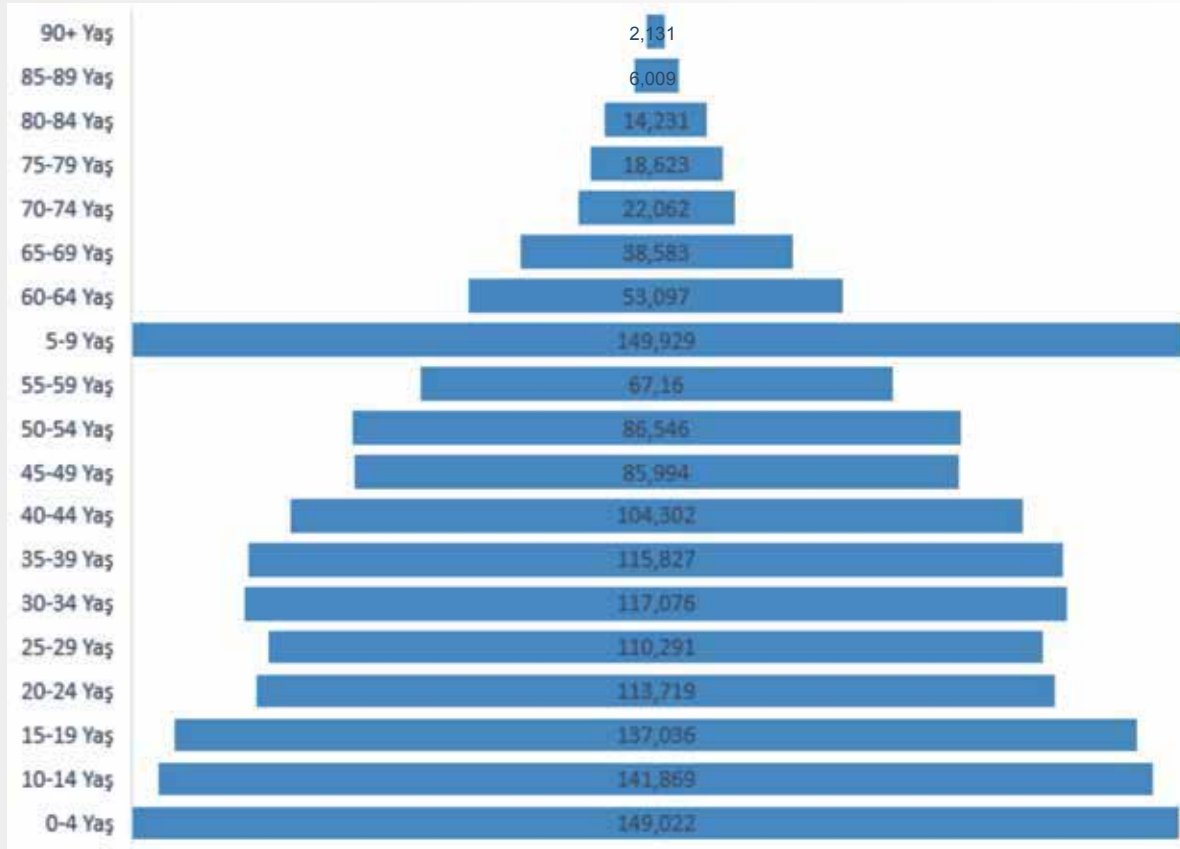
YAŞ GRUBU

Kaynak: "2015 genel nüfus sayımı verileri"

Avrupa ortalamasına bakıldığında Türkiye genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahiptir (Grafik 8'e bakınız). 2015 yılı itibari ile bu dinamik nüfus yapısını koruyan Türkiye, nitelikli insan gücü ile üretim potansiyelini arttırmaya aday ülke olmaya devam edecektir. Hatay ilinin nüfus dağılımı ise Grafik 9'da verilmiştir.

Grafik 9: Hatay Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Kaynak: "2015 genel nüfus sayımı verileri" (html) (Doğrudan bir kaynak olmayıp ilgili veriye ulaşmak için sorgulama yapılmalıdır). Türkiye İstatistik Kurumu.

Hatay ili nüfusun yaş guruplarına göre dağılımını incelediğimizde:

0-14 yaş genç nüfus: 440,820 kişi

15-64 yaş olgun (aktif) nüfus: 991,048 kişi

65 yaş ve üstü: 101,639 kişi olduğu görülmektedir.

Bu istatistiklerle Hatay, Türkiye ortalamasına yakın bir görünüm sergilemektedir. Aktif nüfusun yoğun olduğu ilin Türkiye üretiminde yarattığı katma değer yüksek olması da şaşırtıcı değildir.

4.2. Coğrafi Yapı

Hatay ili, Akdeniz Bölgesi' nin doğu ucunda Suriye ve Lübnan dağları arasındaki El Bekaa Vadisi'ni içine alan Gor çukurluğundan oluşan bir sınır ilimizdir. Kuzeyden Güneybatıya doğru uzanan Nur Dağları (Amanos) ve Kel Dağı ile Suriye platoları arasında kalan ilin verimli topraklarına sahip olan Amik Ovası, batıda şerit halinde uzanan bir kıyı ovasını oluşturur.

Dağlar: Bölgenin önemli dağları kuzey-güney hattında uzanan Nur dağları (Amanos veya Gavur dağları olarak da bilinir). Bu dağların en yüksek tepesi Hassa'nın batısındaki Mığırtepedir. Toplam 2240 Metredir. Yayladağ sınırları içerisinde bulunan Ziyaret Dağı ile Keldağ bölgenin diğer önemli iki dağıdır.

Platolar: Bölgedeki plato alanları Amanos Dağlarının eteklerinde yer almaktadır. Bu platolarda yaylacılık yaz ve kış aylarında yapılmaktadır. Belen, Atik, Zorkun ve Güzelyayla (Soğukoluk) önemli yaylalarındandır.

Ovalar: Dağların uzanışına paralel bir şekilde Amanos Dağlarının doğusunda graben alanı yer almaktadır. Buranın tabanında Türkiye'nin en verimli ovalarından Amik ovası vardır. Amik ovası dışında, İskenderun körfezinin doğu ve kuzeydoğu kesiminde sıralanmış olan İskenderun, Dört Yol, Payas ve Erzin Ovaları ile Asi Nehri'nin denize döküldüğü yerde bulunan Asi Delta Ovası bulunmaktadır.

Akarsular: Asi Nehri Hatay ilinin en önemli akarsuyu olup kaynağı Lübnan'daki Bekaa Vadisidir. Nehrin toplam uzunluğu 556 km olup Türkiye, Suriye ve Lübnan'dan geçmektedir. Diğer önemli akarsuları Asi Nehri'nin kolları olan Küçük Karaçay, Büyük Karaçay, Afrin ve Karasu çaylarıdır.

Göller: Bölgenin en önemli doğal gölü Amik Gölü idi. Bu göl kuruduktan sonra bölgede büyük doğal göl kalmamıştır. Balık Gölü ve Yenişehir Gölü gibi küçük doğal göller bulunmaktadır.

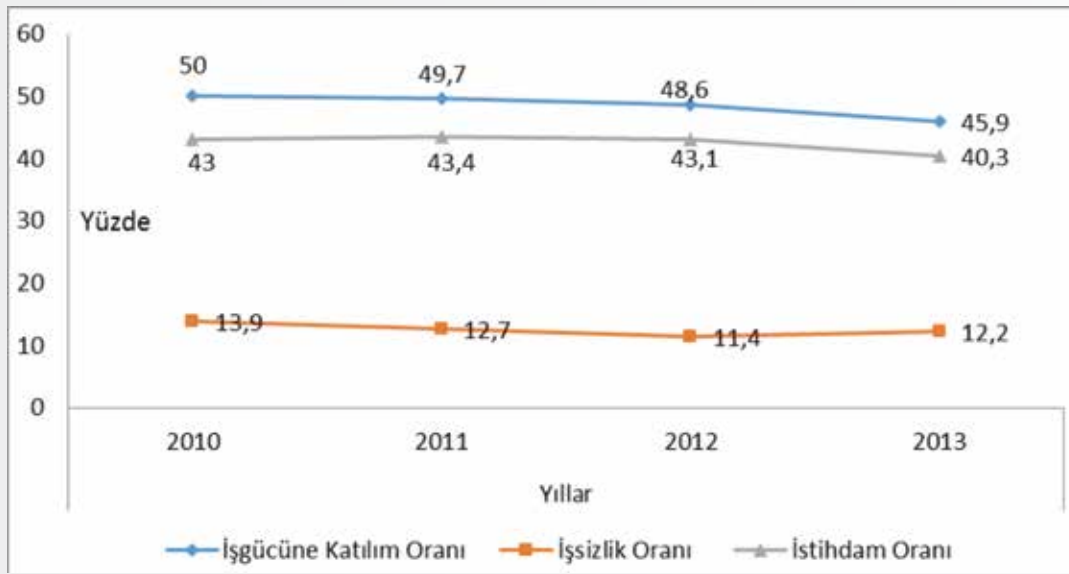
Bitki örtüsü: Bitki örtüsü bakımından Ardıç, Meşe, Kayın, Kızılcık, Kavak, Çınar ağaçlarından oluşan geniş ormanlık alanların dışında Mersin, Defne, Kekik ve Lavanta bitkileriyle kaplı makilikler bölgede bulunmaktadır. Doğal bitki örtüsünü maki ve ormanlar oluşturmaktadır.

İklimi: Hatay Akdeniz ikliminin hakim olduğu bir ildir.

4.3. İşgücü ve İstihdam:

2013 yılı resmi iş gücü istatistiklerine göre Hatay ilinde işgücüne katılım oranı %45,9, İşsizlik Oranı %12,2 ve istihdam oranı %40,3 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 10: Hatay İlinde İşgücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik Oranı (Yıllık)

Kaynak: TÜİK, 2016

2013 yılı TÜİK verilerine detaylı baktığımızda Hatay ilinde işgücüne katılım ve istihdam oranlarında sırası ile % 45,9 ve %40,3 ile azalış eğilimindedir. Çevre illere göre kadınların işgücüne katılım oranı ilde yüksektir. Türkiye genelinde 2013 yılı işgücüne katılım oranlarında Hatay en düşük 13. ildir. İşgücüne katılım oranındaki olumsuz tablonun bir benzeri işsizlik oranında görülmekte olup, söz konusu dönemde işsizlik oranında bir artış meydana gelmiştir. İşsizlik oranının %12,2, istihdam oranının % 40,3 olduğu Grafik 10'da görülmektedir. (TÜİK, 2016). Genel işsizlik oranının, % 10,90, (Bloomberg, 2015) üzerinde bir işsizliğe sahip olan Hatay'ın yüksek üretim potansiyeline sahip olmasına rağmen, bu potansiyeli tam olarak ortaya koyamadığı görülmektedir. Bu bağlamda kurulacak OSB'lerin üretim potansiyelleri ile il ekonomisine sunabileceği önemli katkılar olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Tablo 6: Sosyal Güvenlik Kapsamında Aktif Çalışan Kişi Sayısı

	Hatay	% Dağılım
Emekli Sandığı (4/c)	50.199	%18,18
Bağ-Kur (4/b)	59.342	%21,50
SSK (4/a)	166.494	% 60,32
Toplam	276.035	%100

Kaynak: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/hatay/tumistatistik/>, 2016

Hatay ilinde Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında aktif olarak işgücüne katılan kişi sayısı 276.035'tir. Bunların % 18,18'i Emekli Sandığı (4/c)'ye dâhil olup memurları, % 21,50'si Bağ-Kur (4/b)'ye dahil olup işyeri sahipleri ile tarımsal faaliyetlerde bulunanları, % 60,32'si de SSK sistemine dahil olup kamu veya özel sektörde çalışan işçileri ifade etmektedir.

4.4. Ekonomi

4.4.1. Ekonomik Görünüm

Hatay ilinin ekonomik hayatına hakim sektörleri beş başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar; ticaret, tarım, sanayi, ulaştırma (nakliyecilik) ve inşaattır. Hatay ilinden demir-çelik mamulleri, otomobil filtre imalatı, tarım araç ve gereçleri imalatı ve satışı ile tarımsal ürünlerden başta yaş sebze ve meyve ile narenciye üretimi ve ihracatı yoğun olarak yapılmaktadır. Hatay taşımacılık sektöründe İstanbul'dan sonra en büyük filoya sahip ikinci ildir.

1970 yılında faaliyete geçen demir-çelik fabrikasıyla birlikte, İskenderun, Dört Yol ve Payas çevresinde demir-çeliğe dayalı sanayi faaliyetleri yoğunluk kazanmıştır. Hatay'daki imalat sanayinin temellerini demir-çeliğe dayalı sanayi faaliyetlerinin oluşturduğu söylenebilir. Diğer taraftan ilde pamuk ve zeytin gibi tarım ürünlerine bağlı sanayi kolları da gelişme göstermiştir.

İldeki sanayi faaliyetleri Antakya, İskenderun, İskenderun II. ve Payas olmak üzere 4 organize sanayi bölgeleri ile Antakya, İskenderun, Dört Yol, Payas, İskenderun 5 Temmuz, Antakya Deri Kösele küçük sanayi sitelerinde yoğunlaşmıştır.

Bölgedeki ekonomik faaliyetlere daha ayrıntılı baktığımızda:

Tarım: Toprakları çok verimli olan Hatay ilinde tarım ekonomik faaliyetlerin başında gelmektedir. Verimli alanları bol, sulanan ekim alanı büyüktür. Tarım teknoloji ile örtüşmüştür ve teknolojik aletler tarımda yaygın olarak kullanılmaktadır. İl tahıl, sebze ve meyve ambarı olarak adlandırılır. Buğday, arpa, pirinç, mercimek, pamuk, yerbıştığı, sebze (domates, patlıcan, biber, fasulye, maydanoz ve soğan), bol miktarda kavun-karpuz yetişir. Turunçgiller (Dört Yol portakalı ünlüdür) bol miktarda yetiştirilir. Diğer meyvelerden erik, kayısı, yenidünya, bâdem, incir ve üzüm ilde bol olarak yetiştirilmektedir.

Hayvancılık: Ekili dikili alanların bolluğu nedeni ile bölgede hayvancılık biraz geri kalmış durumdadır. Devlet teşvikleri ve alternatif ekonomik faaliyet alanı olarak son zamanlarda geliştirilmeye çalışılmaktadır. Başta arıcılık olmak üzere, koyun, kıl keçisi, sığır bölgede beslenen hayvan türleridir. Bölge'de uzun bir sahil olmasına rağmen ne yazık ki balıkçılık gelişmemiştir.

Ormancılık: Hatay'ın orman varlığı zengin sayılır. % 38'i (2,100.000 m²) orman ve makilerle kaplıdır. 114 köy orman kenarında ve içindedir. Her sene 37 bin 500 ton yakacak odun ve 15 bin ton sanayi odunu ile 250 ton reçine elde edilir. Bu anlamda gayet zengin bir orman cevherine sahiptir.

Madencilik: Madencilik Hatay'daki başka önemli bir faaliyet koludur. Dört Yol'da demir ve alüminyum, İskenderun'da krom ve demir, Hassa'da bakır, çinko, kurşun ve alüminyum, Kırıkhan'da demir. Demir-Çelik

sektörünün burada gelişmesinde hammaddeye olan yakınlık etkili olmuştur.

Sanayi: Organize sanayi bölgelerinin işlerlik kazanması ile birlikte Hatay'da sanayi sektörü gittikçe gelişmektedir. Demir çelik başta olmak üzere, motorlu araç, yağ, mazot ve hava filtreleri ve fren balataları yapan fabrikalar ile ambalaj için teneke kutu imal eden fabrika ve karoser atölyeleri hizmet vermektedir. Bunların yanında elektrik aletleri, akü, otomobil yedek parça, treyler ve tanker imal eden fabrika ve atölyeler kurulmuştur. Diğer taraftan tuğla, kiremit ve çimento fabrikaları da faaliyet göstermektedir. Türkiye'nin en büyük demir ve çelik fabrikası olan İSDEMİR, İskenderun'da 15 milyon metrekarelik bir sahada faaliyet göstermektedir.

Ulaşım: Hatay'ı içerisine alan TR63 Bölgesi, genel olarak ulaşım modları ve kentsel altyapı olarak iki ana grupta incelenebilecek fiziki altyapının gelişmişliği bakımından farklılıklar arz etmektedir. Karayolu, denizyolu, havayolu ve demiryolu altyapısı ile tüm ulaşım modlarında erişim olanaklarına sahip bölgede Adana-Osmaniye-Gaziantep ve Adana-İskenderun otoyolları ve bölünmüş yol ağı, İskenderun-Dört Yol hattında yer alan limanlar, Hatay ve Kahramanmaraş Havaalanları ve tüm illere yayılmış demiryolu ağı ile alternatifli ve gelişmiş bir ulaşım altyapısına sahiptir. Coğrafi konumu ve ulaşım bağlantıları nedeniyle Türkiye'nin doğu-batı ve kuzey-güney yönlü mal ve insan hareketliliğinde kavşak noktası konumunda olan bölge, aynı şekilde Orta Doğu ülkeleri ve bu ülkelerle bağlantılı Güney Asya, Uzakdoğu ve Afrika ülkeleri için çıkış noktasıdır. Bölgenin bu konumu, nispeten gelişmiş ulaşım altyapısı ve geniş hinterlandı ulusal ve uluslararası mal ve insan taşımacılığında önemli fırsatlar sunmaktadır. ⁶

Alt Yapı: Bölge kentsel ve çevresel altyapı olanakları bakımından Türkiye ortalamalarının altında yer almaktadır. İçme suyunun şebekeli dağıtımı ve kişi başına çekilen günlük su miktarı verileri Türkiye ortalamalarına yakın olan bölgede belediye nüfusunun % 97'sine şebekeli su hizmeti verilmektedir. 2010 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde kanalizasyon hizmeti verilen belediye nüfusu oranı % 88 ve arıtma tesisi hizmeti verilen belediye nüfusu oranı % 62'dir. TR63 Bölgesi'nde ise belediye nüfusunun % 75'ine kanalizasyon hizmeti ve % 27'sine arıtma tesisi hizmeti verilmekte olup her iki göstergede de TR63 Bölgesi, Türkiye ortalamasının altında yer almaktadır. ⁷

Denizyolu: İstanbul ve İzmir'den sonra Türkiye'nin ihraç ve ithal bakımından en büyük limanı İskenderun Limanıdır. Bu limana gelen gemilerin % 80'i yabancı bandıralıdır. Doğu Akdeniz'in en önemli limanı olan İskenderun Limanı İç Anadolu bölgelerimiz ile Ortadoğu ülkelerine mal sevkinde önemli rol oynar.

Boru Hattı: Ham petrol, TPAO'nun Batman-İskenderun arasındaki boru hattı ile Batman'dan Dört Yol tesislerine, oradan da tankerlerle ülkemizin muhtelif yerlerine sevk edilir.

Hatay ili altyapısı ve konumu itibari ile ekonomik olarak güçlü olmaya adaydır. Ancak bunlar ilin ekonomik hareketliliğini anlamak için yeterli değildir. Bir ilin ekonomik faaliyetlerindeki hareketliliği en iyi gösteren verilerden biri o il içerisinde yıl içerisinde açılan ve kapanan şirket sayısıdır.

6. TR63 2014-2020 Bölge Planı, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2015

7. TR63 2014-2020 Bölge Planı, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2015

Tablo 7: Hatay İli Kurulan, Kapanan İşyeri İstatistikleri

	Yıl	Şirket	Kooperatif	Ger.Kişi.Tic. İşl.	Ortalama
Kurulan	2015	797	9	578	461
Kapanan	2015	92	13	152	86
Tasfiye Edilen	2015	89	8		49
	Yıl	Şirket	Kooperatif	Ger.Kişi.Tic. İşl.	Ortalama
Kurulan	2014	636	17	840	498
Kapanan	2014	122	22	181	108
Tasfiye Edilen	2014	112	7		60

Kaynak: TÜİK, 2016

Hatay ilinde 2014 yılında ortalama 498 şirket kurulup, 108 şirket kapanmış ve 60 şirket de tasfiye edilmiştir. 2015 yılına baktığımızda 461 şirket kurulurken 86 şirket kapanıp 49 şirket de tasfiye edilmiştir. Bu rakamlar Hatay ilinin girişimci yapısını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bir ildeki ekonomik hareketliliği belirleyeceğimiz bir diğer önemli veri de girişim sayısı verisidir. Hangi sektörlerde talep ve açık olduğu bu verinin yardımıyla anlaşılabilir.

Tablo 8: İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayısı

Sektörler	2013	2014	2015
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	382	404	419
Madencilik ve taş ocaklığı	78	76	71
İmalat	6.497	6.489	6.399
Elektirik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	20	37	41
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	31	51	58
İnşaat	3.069	3.269	3.371
Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı	24.761	25.669	25.979
Ulaştırma ve depolama	11.417	11.401	11.470
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	4.248	4.481	4.695
Bilgi ve iletişim	432	443	446
Finans ve sigorta faaliyetleri	317	299	297
Gayrimenkul faaliyetleri	542	559	558
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	2.223	2.365	2.458
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	671	762	804
Eğitim	503	550	614
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	575	582	581
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor	594	581	562
Diğer hizmet faaliyetleri	4.477	4.403	4.485
Toplam	60.837	62.421	63.308

Hatay ili iş girişim sayısı 2013 yılında 60.887'den 2014 yılında 62.421'e yükselmiştir. 2015 yılında ise 887 iş girişimi ile bu sayı 63.308'e ulaşmıştır. Bu girişimlerin % 41,4'ü toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektöründe 25.979 adet iş girişimi ile yapılmıştır. Hatay ilinde ulaştırma 2015 yılında 11,470 (%11,70) girişim sayısı ile ikinci sırada yer almaktadır. İmalat (%10,11), konaklama (%7,42), inşaat (%5,32) ile diğer önemli iş girişimleridir. TR63 bölgesinde, 2014 yıl sonu itibari ile hizmet sektöründe çalışanların oranı %49'dur. Hizmet sektörünü %30 ile sanayi ve %22 ile tarım sektörü izlemektedir (TÜİK, 2016).

Ekonomik hareketlilik ve gelişim için yabancı sermayenin önemi de tartışmasızdır.

Tablo 9: Yabancı Sermayeli Şirketler

Sıra	Şirket Adı	Ülkeler
1	Akpet Akaryakıt Dağıtım Anonim Şirketi Hatay Şubesi	Rusya Federasyonu (%99.99)
2	Alamen Treyler Sanayi Ve Ticaret Limited Şirketi	Ürdün (%45),
3	Alsafi Yağ Sanayi Ticaret Limited Şirketi	Suriye (%25), Suriye (%25)
4	Güventaş Gıda Tarım Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi	Suudi Arabistan (%30),
5	Mmk Metalürji Sanayi Ticaret Ve Liman İşletmeciliği Anonim Şirketi	Rusya Federasyonu (%100),
6	Pet Gaz Anonim Şirketi Dörtüyl Tüp Dolum Ve Depolama Tesisi Şubesi	Hollanda (%100),
7	Sogem Plastik Geri Dönüşüm Tesisleri Hurda Ve Atık Toplama Ayırma Granür İmalat Taşımacılık İthalat İhracat Ve Ticaret Limited Şirketi	Suudi Arabistan (%45),
8	Çimko Çimento Ve Beton Sanayi Ticaret Anonim Şirketi- Antakya Şubesi	İtalya (%30),
9	İpragaz Anonim Şirketi Dörtüyl Şubesi	Hollanda (%99.88),

Kaynak: TOBB, 2016

Türkiye’de toplamda 1,235 adet yabancı sermayeli şirket vardır. Bunların 9 tanesi Hatay ilinde yer almaktadır. Var olan şirketlerin 2’si Rus Federasyonu, 2’si Hollanda, 2’si Suudi Arabistan, ve 1’er tanesi de Ürdün, İtalyan ve Suriye sermayeli şirketlerdir.

İlde tarım ve sanayi sektörleri ile ekonomisine istenen katkıyı henüz sağlamamakta olup bu konudaki çalışmalar sürmektedir. ⁸ Bu çalışmaların en önemlilerinden bir tanesi de planlanan Hassa- Dörtüyl tüneli ve bu tünele endeksli Hassa Organize Sanayi Bölgesi çalışmalarıdır.

Son olarak Hatay ilindeki ekonomik faaliyetleri daha iyi anlamak için sanayi işletmelerinin sektörel dağılımına bakmak yararlı olacaktır. Bu dağılımda %33’lük oranla gıda ürünleri imalatı ilk sırada yer aldığı görülmektedir. ⁹ İl genelinde diğer sektörler baktığımızda,;

8. Adana’dan Zonguldak’a 81 İlin Karnesi, Kasım 2014.

9. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

- % 8 Ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç),
- % 7 Ana metal sanayi,
- % 7 Kauçuk ve plastik ürünleri imalatı,
- % 6 Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı,
- % 5 Kimyasal madde ve ürünleri imalatı,
- % 5 Tekstil ürünleri imalatı,
- % 5 Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı,
- % 5 Diğer madencilik ve taş ocaklığı,
- % 4 Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine teçhizatı hariç),
- % 3 Mobilya imalatı,
- % 3 Deri ve ilgili ürünlerin imalatı,
- % 2 Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı,
- % 2 Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı,
- % 2 Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı,
- % 1 Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı,
- % 1 Metal cevherleri madenciliği,
- % 1 İçecek imalat sektörü olarak dağılım göstermektedir.

Kaynak: 81 İlin Sanayi Durumu Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Aralık, 2013

4.5. Dış Ticaret

Dünyadaki küreselleşme eğilimleri, dış ticaretin önemini arttıran önemli bir faktördür. Dış ticaretini başarıyla sürdüren ülkeler dış ticaret fazlası ile ulusal gelir ve refah artışı sağlamaktadır. Dünya ticaretindeki önemi giderek artan Türkiye'nin, uluslararası rekabet içindeki konumunu güçlendirebilmesi ve küresel değer zincirinin önemli bir parçası haline gelebilmesi adına doğru politika önerilerinin geliştirilmesi oldukça önemlidir. Bölgesel dış ticaret planlamasının doğru yapılması, sektörlerin dış ticaret için teşvik edilmesi ve gereken yatırım ortamının sunulması bu alanda gelişim için gereklidir. Dış ticarete aktif şehirlerimizden Hatay ili ihracat ve ithalat rakamları yıllar itibari ile Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Hatay İli Dış Ticaret Açığı (\$)

Yıllar	İhracat	İhracat % Değişim Oranı	İthalat	İthalat % Değişim Oranı	Dış Ticaret Açığı
2009	1.417.802.306	-	2.718.461.208	-	-1.300.658.659
2010	1.698.405.186	19,79%	3.131.655.292	15,20%	-1.433.250.106
2011	2.050.554.653	20,73%	4.594.570.191	46,71%	-2.544.015.538
2012	2.039.566.494	-0,54%	4.420.191.947	-3,80%	-2.380.625.453
2013	2.097.845.509	2,86%	3.904.332.130	-11,67%	-1.806.486.621
2014	2.115.434.421	0,84%	3.357.784.199	-14,00%	-1.242.349.778
2015	1.827.172.200	-13,63%	3.232.405.451	-3,73%	-1.405.233.251

Kaynak: Yazarların Hesapları, TÜİK, 2016

2010 ve 2011 yılları ihracatta sırası ile %19,79 ve %20,73'lük artışlarla sonuçlanan yıllar olmuştur. Bunun yanında 2012, 2013, 2014 yıllarında ise azalış ve çok küçük artışlar olmuştur. 2015 yılı ise dünya ekonomisindeki kötümser beklentiler yanında, sınırda yaşanan iç savaş ve jeopolitik olaylar nedeni ile %13,63'le son 5 yılın en büyük düşüşünü yaşamıştır. İhracat verileri kadar ithalat verileri de önem arz etmektedir. İthalat verilerine baktığımızda benzer bir tablo ile karşılaşmaktayız. 2015 yılında ihracatta %13,63'lük azalışa karşılık ithalatta sadece %3,73'lük bir azalış gerçekleşmiştir. Hatay ilinde yıllar itibari ile en büyük dış ticaret açığı 2011 yılında oluşmuştur. 2011 yılında ithalat %46,71 ve buna karşın ihracat %20,73'lük bir artış göstermiştir. Bu da dış ticaret açığının rekor kırmasına neden olmuştur.

İhracat ve ithalat yoğunluğunu daha iyi anlamak için kişi başı ihracat ve ithalat rakamlarına bakmak gerekmektedir. Tablo 11'de kişi başı ihracat ve ithalat miktarları dolar bazında yıllar itibari ile görülmektedir.

Tablo 11: Hatay İli Kişi Başı İthalat ve İhracatı (\$)

Yıllar	İhracat	İthalat	İl Nüfusu	Kişi Başı İhracat	Kişi Başı İthalat
2009	1.417.802.306	2.718.461.208	1.448.418	979 \$	1.877 \$
2010	1.698.405.186	3.131.655.292	1.480.571	1.147 \$	2.115 \$
2011	2.050.554.653	4.594.570.191	1.474.223	1.391 \$	3.117 \$
2012	2.039.566.494	4.420.191.947	1.483.674	1.375 \$	2.979 \$
2013	2.097.845.509	3.904.332.130	1.503.066	1.396 \$	2.598 \$
2014	2.115.434.421	3.357.784.199	1.519.836	1.392 \$	2.209 \$
2015	1.827.172.200	3.232.405.451	1.533.507	1.191 \$	2.108 \$

Kaynak: TÜİK, 2016

Hatay ili ile diğer illerin karşılaştırması potansiyelin anlaşılması bakımından önemlidir. Tablo 12 düzey 2 bölgelerine göre dış ticaret rakamlarını 2014 ve 2015 yılları için göstermektedir. Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye (TR63) bölgesi toplam ihracatının % 1,92'sini ve toplam ithalatın da % 2.70'ini gerçekleştirerek bölgelere göre ihracat sıralamasında Türkiye'de 9. sırada, ithalat sıralamasında da Türkiye'de 6. sırada yer almaktadır.

Tablo 17: Düzey 2 Bölgelerine Göre Dış Ticaret (1000 \$)

Düzey 2 Bölge Adı	İHRACAT		İTHALAT	
	2014	2015	2014	2015
İstanbul	82.047.960	77.068.996	136.021.887	117.784.586
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	12.039.099	9.770.204	11.591.935	11.892.778
Bursa, Eskişehir, Bilecik	10.300.116	9.617.642	9.079.644	8.912.768
İzmir	9.615.988	8.308.337	9.931.126	8.846.743
Ankara	8.102.722	7.026.808	10.989.501	9.812.202
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	7.036.307	6.946.256	5.890.975	4.969.036
Aydın, Denizli, Muğla	3.902.909	3.346.147	2.549.886	2.187.287
Adana, Mersin	3.625.808	3.085.316	3.862.475	3.283.438
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	3.115.871	2.760.365	5.493.530	5.028.114
Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	2.793.307	2.529.782	3.910.024	3.698.326
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	2.129.205	2.216.025	247.222	238.167
Kayseri, Sivas, Yozgat	1.993.598	1.684.686	1.783.404	1.545.245
Konya, Karaman	1.849.323	1.658.493	1.460.854	1.302.134
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	1.686.205	1.425.138	256.481	152.752
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	1.439.656	1.412.896	1.336.873	1.089.593
Antalya, Isparta, Burdur	1.364.871	1.284.292	880.607	1.057.923
Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	844.172	876.105	1.148.090	1.059.855
Balıkesir, Çanakkale	687.580	646.394	590.532	498.781
Şanlıurfa, Diyarbakır	505.608	466.688	305.620	226.375
Zonguldak, Karabük, Bartın	733.157	426.703	1.819.763	1.526.101
Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	553.325	425.378	111.924	99.045
Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	428.506	356.341	350.564	340.451
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	207.623	220.703	85.780	116.401
Van, Muş, Bitlis, Hakkari	427.521	210.626	118.887	38.905
Kastamonu, Çankırı, Sinop	138.862 1	129.681	166.459	245.418
Erzurum, Erzincan, Bayburt	40.301	33.851	59.579	50.320
Türkiye	157.609.603	143.933.854	210.043.622	186.002.741

Kaynak: TÜİK, 2016

İhracat bir ülkenin dış dünya ile ilişkilerini ve gelişmişlik düzeyini resmeden bir veridir. Bu bağlamda Hatay ilinin en çok ihracat ve ithalat yaptığı ülkelere yıllar itibari ile baktığımızda aşağıdaki tablo ile karşılaşmaktayız.

Tablo 13: Hatay İlinin En Çok İhracat ve İthalat Yaptığı Ülkeler (\$) -1

2011			
Ülkeler	İhracat	Ülkeler	İthalat
İtalya	270.954,994	ABD	1.117.450,144
Irak	218.300,699	Rusya Federasyonu	649.734,651
Suudi Arabistan	208.175,906	Brezilya	463.356,017
Rusya Federasyonu	160.883,358	İtalya	344.246,259
Suriye	96.978,595	Ukrayna	271.601,604
Romanya	95.561,784	İngiltere	182.224,736
İsrail	80.714,770	Avustralya	181.004,078
İspanya	76.629,578	Kanada	178.520,021
Lübnan	71.796,598	Estonya	144.733,783
Mısır	70.342,903	Çin	91.406,631
2012			
Ülkeler	İhracat	Ülkeler	İthalat
Irak	276.872,005	ABD	1.040.610,233
Suudi Arabistan	254.423,835	Rusya Federasyonu	716.378,437
Rusya Federasyonu	200.768,489	Brezilya	423.822,024
Mısır	162.680,550	Ukrayna	385.661,886
Lübnan	126.045,512	Avustralya	264.642,010
Romanya	71.805,454	Kanada	220.094,367
ABD	67.812,802	Güney Afrika Cumhuriyeti	152.487,202
İsrail	61.775,218	İtalya	113.834,899
Suriye	56.759,033	İngiltere	108.339,431
İtalya	56.036,121	Hollanda	107.119,607

Tablo 13: Hatay İlinin En Çok İhracat ve İthalat Yaptığı Ülkeler (\$) -2

2013			
Ülkeler	İhracat	Ülkeler	İthalat
Irak	274.787.403	Rusya Federasyonu	1.084.648.925
Rusya Federasyonu	205.532.455	ABD	788.880.167
Suudi Arabistan	187.860.726	Ukrayna	367.211.433
Mısır	136.025.207	Brezilya	229.044.659
Suriye	122.035.536	İngiltere	136.650.283
Lübnan	87.988.107	Avustralya	127.986.789
Romanya	73.892.811	Kanada	114.786.799
İtalya	71.425.085	Lübnan	104.175.097
ABD	68.225.205	Güney Afrika Cumhuriyeti	94.249.677
İsrail	61.535.828	Hollanda	84.716.023
2014			
Ülkeler	İhracat	Ülkeler	İthalat
Suriye	224.845.458	Rusya Federasyonu	779.775.194
Irak	217.887.659	ABD	709.570.295
Suudi Arabistan	190.158.121	Ukrayna	243.630.696
Mısır	167.552.591	Brezilya	232.881.953
Rusya Federasyonu	161.846.086	İngiltere	201.246.549
Romanya	82.341.776	Çin	131.356.622
Lübnan	71.530.843	Kanada	102.757.425
ABD	64.604.434	Güney Afrika Cumhuriyeti	89.314.118
İsrail	62.166.326	Hollanda	83.504.039
İngiltere	55.089.532	Avustralya	78.016.821
2015			
Ülkeler	İhracat	Ülkeler	İthalat
Suriye	232.004.449	Rusya Federasyonu	876.983.928
Suudi Arabistan	189.370.964	Çin	338.265.636
Irak	188.848.262	ABD	298.596.238
Mısır	158.240.869	Brezilya	198.581.794
Rusya Federasyonu	131.947.477	İngiltere	187.368.750
Romanya	77.376.441	Avustralya	173.855.613
Lübnan	61.015.981	Ukrayna	130.722.772
ABD	57.732.061	Kanada	110.942.919
İtalya	48.714.752	Güney Afrika Cumhuriyeti	99.826.051
Fas	47.067.165	Almanya	97.740.860

Kaynak: TÜİK, 2016

Hatay ilinden en çok ihracat yapılan ülkelerin coğrafi yakınlığın etkisiyle Suriye, Irak, Suudi Arabistan, İsrail, Lübnan, Mısır gibi Ortadoğu ülkeleri olduğu görülmektedir. Bunun dışında Rusya Federasyonu, İtalya, Romanya ve Amerika Birleşik Devletleri de ihracat yapılan diğer önemli ülkelerdir. Bölgenin en büyük ihracat pazarı olan Suriye’de yaşanan politik sorunlar nedeni ile 2015 yılında bir önceki yıla göre ihracat artışı %3,18 düzeyinde kalmıştır. ¹⁰

Hatay ili ithalat verilerini incelediğimizde ise Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Brezilya, İtalya, Ukrayna, İngiltere, Avustralya, Kanada, Çin ve Hollanda en çok ithalat yapılan ülkelerdir. 2015 yılında Çin başta olmak üzere, İtalya ve Avusturya’da bir önceki yıla göre ciddi ithalat artışı gerçekleşmiş ve bu artış sırası ile %157,52, %150,51 ve %122,84 olmuştur.

Hatay ilinin yıllar itibari ile en çok ihracat yaptığı ülke sıralaması her yıl değişiklik göstermiştir. 2011 yılında en çok ihracat yapılan ülke Suriye iken 2015 yılında en çok ihracat yapılan ülke İsrail olmuştur. Bu bağlamda Ortadoğu’dan 2, AB üyesi 3 ülke 2015 yılında en çok ihracat yapılan ülkeler olmuştur.

Tablo 14: Hatay ili 2015 Yılı Ülkeler Bazında Dış Ticaret Açığı (\$)

HATAY İLİ 2015 YILI DIŞ TİCARET AÇIĞI (\$)	
Rusya Federasyonu	- 745.036,451
Çin	-322.716,670
Amerika Birleşik Devletleri	-240.864,177
Brezilya	-197.721,386
Avustralya	-173.854,999
İngiltere	-141.207,716
Kanada	-109.727,551
Ukrayna	-108.292,871
Güney Afrika Cumhuriyeti	-99.825,574
Hollanda	-81.256,749

Kaynak: TÜİK, 2016

¹⁰ Ülkelere yapılan yardımlar da dış ticaret içerisinde değerlendirilmektedir.

2015 yılı Hatay ili dış ticaretinde en fazla açık verilen ülke enerji ithalatı nedeniyle Rusya Federasyonu olurken, ABD, Brezilya ve Çin; Rusya Federasyonu’nu takip etmiştir. Bunun yanında Suriye, Irak, İsrail, Suudi Arabistan, Kuveyt Katar gibi Ortadoğu lkeleri ile dış ticaret fazlası vermiştir.

Hatay ili için en çok ihracat yapılan sektörlere baktığımızda demir-elik, tarımsal ürünler, mobilya, tekstil, demir dışı metal cevherlerin ön plana çıktığı grlmektedir. Sektörel bazda en çok ihraç edilen rnlerse demir-elik ana sanayi mamulleri, atık ve hurdalar¹¹, maden kömürü, demir cevheri, tarımsal ürünler, kimyasal gübreler ve azotlu bileşikler, petrol ürünleri (rafine edilmiş), kauçuk ve plastik hammaddeler, özel amaçlı makinalar ve demir-elik dışındaki ana metal sanayi ürünleridir. Hatay ili için yapılan bu dış ticaret incelemesi, özellikle sinerji yaratılması ve ölçek ekonomilerinin gerçekleştirilmesi yönüyle Hassa OSB’nin dış ticaret potansiyelini arttırması bakımından önem teşkil etmektedir.

11 Bölgede yoğun hurda ihtiyaı bulunmaktadır.

5. HASSA BÖLGESİ OSB YER ANALİZİ

5. HASSA BÖLGESİ OSB YER ANALİZİ

5.1. Hassa Bölgesi

Hassa ilçesinin yüzölçümü 520 km²'dir. Hatay ilinin kuzeyinde Hatay merkeze 80 km uzaklıkta, Amanos Dağları'nın eteğinde kurulmuştur. Suriye ile 24 km sınırı bulunmaktadır. Hassa ilçesi, coğrafi konum ve yüzölçümü bakımından Hatay'ın üçüncü büyük ilçesidir. Ekonomik yapısına bakıldığında tarım ve hayvancılık önemli geçim kaynağını oluşturmaktadır. Bölge sanayi anlamında yeterli gelişmişlik düzeyine henüz sahip değildir.

Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından 2016 yılında ihalesi gerçekleştirilip, önümüzdeki dönemde yatırım programına alınarak tamamlanması planlanan Hassa-Dört Yol Tünel Projesi ile Hassa'da çok farklı bir dönemin başlayacağı düşünülmektedir. GAP Bölgesinin İskenderun Limanı'na bağlantı güzergâhında bulunan tünel projesi'nin yapılması ile İskenderun Körfezi ve limanları ile Hassa ilçesi arasındaki mesafe 30 kilometreye düşecek, Gaziantep-Nurdağı-Osmaniye-İskenderun mesafesi devlet yolu ile 68 kilometre, otoyol ile 73 kilometre daha kısalacak ve araçların ortalama hızı, 65 kilometre/saatten yaklaşık 90-100 kilometre/saate çıkacaktır.¹²

Tünel projesinin gündeme gelmesinden sonra bölgede ikinci büyük projenin müjdesi de Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından verilmiş ve Hassa bölgesi Organize Sanayi Bölgesi yer tespit çalışmaları Hassa ilçesinde tamamlanmıştır. Hatay ili Türkiye'nin önemli sanayi bölgelerinden biridir ve il genelinde OSB'lerde yer sıkıntısı olması, ile arsa taleplerin karşılanamamasına ve yatırım planlamalarının aksamasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte GAP Bölgesi illeri ile İskenderun Limanı arasındaki mesafeyi kısaltarak altyapısını iyileştirecek olan Hassa- Dört Yol Tüneli'nin yapımına yönelik çalışmalarla İskenderun Limanı'nın hinterlandı Güneydoğu Anadolu bölgesini de kapsayacak şekilde genişleyecek ve yatırım alanı ihtiyacı daha da artacaktır. Tünel projesi ile lojistik anlamında büyük avantaj sağlanacaktır. Bu doğrultuda kamuya ait elverişli yatırım alanlarına sahip Hassa ilçesinde Organize Sanayi Bölgesi kurulması amacıyla Hatay Valiliği tarafından çalışmalar başlatılmış ve ilk aşamada 40.100 dekarlık alan 1/25.000 ölçekli Hatay İl Çevre Düzeni

¹² Hatay ili Ekonomik Görünüm Raporu, 2010-2015

Planında sanayi bölgesi olarak ilan edilmiştir. 180.000 dekarlık genişleme alanına sahip olabilecek bu sanayi bölgesi Özel Ekonomik Bölge/Serbest Bölge haline getirilip, devlet teşvik ve desteklerinden avantajlı şekilde faydalanabilecektir. Bununla birlikte Hatay Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü tarafından Hassa Organize Sanayi Bölgesine yönelik ön talepler toplanmıştır. Buna göre Hassa Organize Sanayi Bölgesi içerisinde yer talebinde bulunan 322 adet yatırımcı talebi sonucunda, toplam 21.686 dekarlık arsa talebi, 41.207 kişilik istihdam ve 3,330,422.000 ABD Doları yatırım öngörüsünde bulunulmuştur. Hatay ilinde ilk Organize Sanayi Bölgesi kurulumu 1980 yılında Hatay'ın İskenderun ilçesinde İskenderun OSB'si ile başlamış ve 1995 yılında Dört Yol Hatay Payas OSB, 1996 yılında Belen'de Antakya Organize Sanayi Bölgesi, 2006 yılında Hatay İl. Organize Sanayi Bölgesi ile devam etmiştir. OSB'lerdeki doluluk oranına baktığımızda %100'e yakındır. OSB'lerdeki yüksek doluluk oranı yer problemi ile birleşince yeni yatırımların şekillenmesini engellemektedir. İlde ekonomik faaliyetlerin artması işletmelere yeni yayılma alanı tahsisleri ile mümkün görülmektedir.¹³

Hatay denilince akla ilk gelen İskenderun ve İskenderun Limanı'dır. Limanın il ekonomisine katkısı çok büyük olmakla birlikte Körfez savaşı ve özelleştirme nedeni ile geçmişte belli süre kapalı kalması ticaret hacminin büyük bir kısmının Mersin Limanı'na geçmesine neden olmuştur. Ortadoğu enerjisinin Avrupa'ya geçişinde kilit rol oynayan Liman, istenilen ticaret hacmine sahip değildir. İskenderun Hatay ilinin en önemli ilçesi olmakla birlikte ekonomik olarak genişlemek isteyen firmalar için yeterli arsayı içerisinde barındıran bir ilçe değildir. Var olan arsalar da ekonomik olarak çok değerli ve maliyetleri çok yüksektir. Bu nedenle ilde yeni genişleme alanlarına ihtiyaç duyulmuştur. Hassa içerisindeki hazine arazilerinin çokluğu, yatırım maliyetlerinin düşüklüğü nedenleri ile alternatif bir yatırım alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın etüt çalışmaları sonucunda belirlenen Hassa OSB alanı da İskenderun Limanı'na canlılık kazandıracak önemli bir yatırım alanı olacaktır. Hassa OSB projesi Hassa-Dört Yol projesi ile paralel yürüyecek bir proje olup Gaziantep'le İskenderun arasını 50 km kısaltacak, Ortadoğu ticaretini İstanbul'dan yürüten firmalara lojistik avantaj sağlayacak ve doyum noktasına ulaşmış Mersin Limanı'na İskenderun Limanı'nın alternatif olmasına fırsat sağlayacaktır.¹⁴

¹³ Hatay ili Ekonomik Görünüm Raporu, 2010-2015

¹⁴ Hassa OSB Paydaş Toplantıları Tutanakları

5.2. Neden Hassa Organize Sanayi Bölgesi?

Hassa'da kurulacak organize sanayi bölgesinde yer almak için birçok neden vardır. Bunlardan bazıları Tablo 15 ve 16'da gösterilmektedir;

Tablo 15: Hassa OSB'de Yer Almak İçin Nedenler

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine erişebilmek için devletlerin beşeri, sosyal, ekonomik, mekânsal ve kültürel değer ve kaynaklarını toplu olarak harekete geçirmesi gerekmektedir. Kalkınmanın farklı boyutlarını temsil eden bu parametrelerden biri olan ekonomi diğer boyutlara altlık oluşturması sebebi ile öne çıkmaktadır.¹⁵ Ekonominin lokomotifi olan sanayinin daha da geliştirilmesi bu anlamda yeni yatırım alanları açılması gerekmektedir. Hassa Organize Sanayi Bölgesi bu yeni yatırım alanlarından bir tanesi olacaktır.

¹⁵ TR63 Bölgesi Sanayi Mevcut Durum Analizi,

Tablo 16: Hassa OSB’de yer alma avantajları

Hassa-Dörtyol Tüneli	→	Lojistik Ajantajı
Zengin Su Kaynakları	→	HES Yatırımları
Orta Doğuya Yakınlık	→	Ticaret Hacmi
Doğalgaz Boru Hatlarına yakınlık	→	Enerji Yatırımı
Güneşleme Gün Sayısı	→	Enerji Yatırımı
İskenderun Limanı	→	Ticaret Hacmi
Lojistik Avantajları	→	Maliyet Azaltımı
OSB Avantajları	→	Teşvikler
İhracata Dayalı Büyüme Politikası	→	Ticaret Hacmi
Yatırım Teşvikleri	→	Maliyet Azaltımı

6. HASSA OSB SEKTÖREL ANALİZ VE DIŞ TİCARET SİMÜLASYONU

6. HASA OSB SEKTÖREL ANALİZ VE DIŞ TİCARET SİMÜLASYONU

6.1. Hassa Organize Sanayi Bölgesi Ön Talep İstatistikleri

Hassa Organize Sanayi Bölgesi 45.000 dekarlık bir arazi içerisine kurulacak olup yer alacak sektörlerle yönelik ön talepler Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü tarafından toplanmıştır. İstatistiklerine göre 21.686 dekarlık yani kapasitenin yarısı kadar yer talebi firmalardan gelmiştir. Bölgedeki diğer OSB'lerdeki doluluk oranına baktığımızda yer sıkıntısı çeken yatırımcıların bu ön taleplerinin OSB kurulumu tamamlandıktan sonra artacağı söylenebilir. Talep edilen sektörler, yatırım tutarları, istihdam ve talep edilen alan (m²) olarak aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 17: Hassa OSB İçerisinde Yer Talebinde Bulunan Yatırımcılar ve Sektörler

Sektör	Talep Sayısı	Yatırım Tutarı (\$)	İstihdam (Kişi)	Talep Edilen Alan (m ²)
Gıda ürünlerinin imalatı	66	269.056.000	4.895	2.446.500
Ana Metal Sanayi	37	1.702.385.000	11.416	7.432.000
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı	35	224.333.000	3.885	2.039.000
Metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	34	113.483.000	1.916	1.857.000
Makine ve ekipman imalatı	25	299.340.000	2.710	1.471.000
Lojistik*	25	178.372.000	4.070	1.529.500
Tekstil ürünlerinin imalatı	20	161.011.000	3.550	1.282.500
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	20	56.074.000	1.313	680.000
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	18	147.441.000	3.080	1.060.000
Mobilya imalatı	12	14.447.000	761	325.000
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı	8	9.741.000	470	211.000
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım	4	57.870.000	122	470.000
Hizmet*	4	6.111.000	59	37.500
İçecek imalatı	3	21.370.000	200	150.000
Eğitim*	3	38.000.000	540	150.000
Elektrikli teçhizat imalatı	2	259.000	45	55.000
Elektronik Ve Optik Ürünlerin İmalatı	1	2.500.000	125	10.000
Giyim Eşyaları İmalatı	1		1.000	250.000
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	1	370.000	150	20.000
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	1	2.963.000	270	100.000
Makine Ve Ekipmanların Kurulumu Ve Onarımı	1	25.000.000	600	100.000
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	1	296.000	30	10.000
Toplam	322	3.330.422.000	41.207	21.686.000

Kaynak: Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Hassa Kaymakamlığı

***İmalat Dışı**

Gelen talepler doğrultusunda yapılacak yatırımlarla toplamda **41.207 kişilik** doğrudan bir istihdam artışı beklenmektedir. Ön talepler göstermektedir ki Hassa OSB tam kapasite ile hizmet verdiğinde bölgede ciddi bir istihdam yaratılacak ve bölgenin ekonomik geri kalmışlığı azalacaktır. İmalat ve imalat dışı; Hatay'dan 269, Kahramanmaraş'tan 16, Gaziantep'ten 14, Ankara'dan 6, Osmaniye'den 5, Diyarbakır, İzmir, Kilis ve Yunanistan'dan 1'er yatırımcı olmak üzere toplamda 322 yatırım teklifi alınmıştır. En yüksek yatırım talebi gıda, ana metal sanayi, tekstil, kauçuk ve kimya sektörlerinden gelmiştir.

322 firmadan toplanan ön yatırım talebine göre de toplamda tüm sektörlerde 3,330,422.000 \$'lık bir yatırım beklenilmektedir. Yatırımların sektörlere dağılımına bakıldığında metal ve ilgili sanayilerin öne çıktığı gözlemlenmektedir. Bunda, şüphesiz 1970 yılında İskenderun'da kurulmuş olan demir çelik fabrikasının rolü büyüktür. Hatay ve çevresinin bu sektörlerde gerek ham madde olarak gerekse de iş gücü açısından görece üstünlüğü mevcuttur. Girişimcilerin de bu sektörlerdeki "know-how"ı yüksektir. Sermaye yoğun olan bu sektörler yatırım tutarı olarak aslan payını almaktadır. Demir çelik fabrikasının da Hatay ili sınırlarında olması buna yönelik sektörlerde yapılacak üretimle Hatay'da oluşturulacak toplam katma değer büyük olduğu açısından da önemlidir. Bu sektörlerde uzmanlaşma ve neticesinde inovatif bir üretim ortamının Hatay ili bazında yakalanıyor oluşu, ülkemizin inovasyon gücüne önemli katkı sunacaktır.

Metal, makine ve ilgili sektörlerden sonra ise gıda ve tekstille hızlı tüketime yönelik imalat gruplarının yoğunluğu göze çarpmaktadır. Bu yatırımlara olan talebin yoğunluğu iki açıdan önemlidir. Birincisi, Suriye'de yaşanan savaş koşulları yüzünden bölgenin yeniden şekillenen demografik yapısı, Hatay ilinde de önemli bir iş gücü arzına sebep olmuştur. Emek yoğun olarak değerlendirebileceğimiz tekstil ve gıda sektörleri, yatırım tutarlarıyla kıyaslandığında, görece olarak daha yüksek istihdam yaratabilme gücüne sahiptir. Bu da şüphesiz Hatay ve çevresinde yükselen iş gücü arzının karşılanabilmesinde önemli rol oynayacaktır. İkinci nokta ise tüketim odaklıdır. Tekstil ve gıda gibi hızlı tüketime yönelik olan sektörlerde nüfus artışıyla beraber yaşanan talep artışı Hatay ili içerisinde yapılacak üretimle, düşük lojistik maliyetlerle karşılanabilir olacaktır. Bu da hem ülke bazında kaynakların verimli kullanılmasına, hem de Hatay ilinin gelişimine katkılar sağlayabilecektir. Kısacası planlanan yatırımların sektörel dağılımının politik ve çevresel şartları da değerlendirmeye alan, kısa ve orta vadede de dönüşü beklenebilecek yapıdadır.

6.2. Bölgesel İstihdam Beklentileri

6.2.1. Girdi Çıktı Analizi

6.2.1.1. Yöntem

Girdi-Çıktı (GÇ) tabloları bir ekonomik sistemde yer alan sektörlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin sayısallaştırıldığı tablolardır. İncelenen ekonomik sistem ulusal veya bölgesel düzeyde olabilir. ¹⁶ Girdi-çıkıtı tabloları ekonomi yazınına ilk defa Fransız iktisatçı Francois Quesnay tarafından 1758 yılında Ekonomik Tablo (Tableau Economique) olarak sunulmuş daha sonrasında Wassily Loentief (1951) tarafından bir genel denge modeli yardımı ile geliştirilmiştir. Loentief, ABD için hazırladığı Girdi-Çıktı tabloları ve daha sonrasında bu konuda yaptığını çalışmalar dolayısıyla 1973 yılında Nobel Ödülü'ne layık görülmüştür.

Girdi-Çıktı tabloları genellikle her ülkenin resmi istatistik kuruluşu tarafından hazırlanmaktadır. Türkiye için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından oluşturulan en güncel GÇ tabloları 2002 yılına aittir ve 2008 yılında yayınlanmıştır. Türkiye için 1968, 1973, 1979, 1985, 1990, 1998 ve 2002 yıllarına ait olmak üzere bugüne kadar toplam 8 GÇ tablosu hazırlanmıştır. 2002 GÇ tablosu, 1995 Avrupa Hesaplar Sistemi'nde (AHS'95) yer alan tanım ve kavramlara göre hazırlanan ilk tablodur. GÇ tablolarının genel yapısı Tablo 18'de görülmektedir. GÇ tabloları temelde 3 bölümden oluşmaktadır.

Tablo 18: Girdi-Çıktı Tablosunun Genel Yapısı

			Ara Talep	Nihai Talep	Toplam Çıktı
			Sektörler		
			1,2,.....,N Toplam		
Ara Girdiler	Sektörler	1 2 . . N Toplam	$X_{i,j}$ (Bölüm II)	Y_i (Bölüm I)	X_i
Temel Girdiler			V_j (Bölüm 3)		
Toplam Çıktı			X_j		

Bölüm I: Nihai talep (nihai kullanımlar) bölümünde her bir sektörün ürettiği ürüne olan nihai talep yer almaktadır. Nihai kullanımlar altında hane halkının nihai tüketim harcaması, devletin nihai tüketim harcaması, sabit sermaye oluşumu ve ihracat gibi alt başlıklar yer almaktadır. Bölüm II: Bu bölüm sektörler arasında ara girdi alışverişini (ara talep ve ara girdiler) göstermektedir ve GÇ tablolarının en önemli bölümüdür.

Bölüm III: Bu bölüm her sektörün üretim için kullandığı temel girdilere yapılan ödemeleri içermektedir. Bu bölümde çalışanlara yapılan ödemeler, sabit sermaye tüketimi, ödenen vergiler ve gayri safi işletme artışı gibi alt kalemler yer almaktadır. Üretim faktörlerine yapılan toplam ödemeler sektörün ne kadar katma değer yarattığını göstermektedir.

16 Yurtseven, Ç., Türkiye'de Turizm Sektörünün Ekonomik Faydaları: Girdi-Çıktı Analizi, TURSAB, 2012

6.2.2. Hassa OSB Girdi Çıktı Analizi Sonuçları (Yerel Üretim ve İstihdam Beklentileri)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) web sayfasından indirilebilen Girdi-Çıktı tablolarını kullanarak farklı Hatay ili Hassa bölgesinde sektörlerle yapılacak yeni yatırımların ekonominin geri kalanı üzerinde yapacağı üretim ve istihdam etkisi hesaplanmıştır. Türkiye için TÜİK tarafından yayınlanmış en güncel Girdi-Çıktı tablosu 2002 yılına aittir. Bu maalesef önemli bir eksiklik olmakla birlikte elimizde daha detaylı bir Girdi-Çıktı tablosu yer almamaktadır. 2002 yılı Girdi-Çıktı tablosunda yer alan sektörler Tablo 21’de verilmiştir.

Proje dâhilinde toplanan ön sektör talepleri kapsamında yapılması planlanan yeni yatırımların ekonomik etkileri değerlendirilirken bu detaylı sektörleri kapsayan Girdi-Çıktı tabloları kullanılmıştır. Bununla beraber yorum kolaylığı açısından sonuçlar da 9 sektör üzerinde yoğunlaşmaktayız.

Ekonomide üretim yapan n kadar sektör olduğunu varsayalım. Örneğin, Türkiye için kullandığımız 2002 yılına ait Girdi-Çıktı tablosunda 59 üretim sektörü yer almaktadır. Ara tüketimi z ile gösterirsek herhangi bir i sektörü için toplam çıktı ara girdi ve nihai tüketimin toplamı olacak şekilde yazılabilir:

$$x_i = z_{i1} + z_{i2} + \dots + z_{in} + y_i, \quad (i = 1, 2, \dots, n)$$

Ekonominin her bir sektörünü benzer şekilde alt alta yazarsak ve matris notasyonu ile aşağıdaki eşitliği elde ederiz:

$$x = Z + y$$

Yukarda, x , üretim sektörlerinin çıktı vektörünü, Z ara tüketim matrisini, y ise üretim sektörlerinin nihai talep vektörünü temsil etmektedir. Nihai talep hanehalkı ve devletin nihai tüketim harcamaları, ihracat, gayrisafi sabit sermaye oluşumu ve stoklardaki değişimden oluşmaktadır. Herhangi bir j sektörünün belli bir üretim miktarını gerçekleştirmek için diğer sektörlerden $i=(1,2,\dots,n)$ alması gereken girdi miktarının sabit olduğunu varsayarsak j sektörünün diğer sektörlerle olan ilişkisini özetleyen “teknik katsayı”lar elde edilir:

$$a_{ij} = \frac{z_{ij}}{x_j}, \quad (i = 1, 2, \dots, n; j = 1, 2, \dots, n)$$

a_{ij} katsayısı j sektörünün i sektörüne olan ara girdi talebinin oranını vermektedir. O halde ara girdi teknik katsayı ve sektörel çıktının bir fonksiyonu şu olarak ifade edilebilir: $z_{ij} = a_{ij}x_j$. Yukardaki tanımı kullanarak herhangi bir i sektörü için toplam çıktı ifadesini ara girdi ve nihai tüketim cinsinden yeniden yazabiliriz:

$$x_i = a_{i1}x_1 + a_{i2}x_2 + \dots + a_{in}x_n + y_i, \quad (i = 1, 2, \dots, n)$$

Ekonominin her bir sektörünü benzer şekilde alt alta yazarsak ve matris notasyonu ile aşağıdaki eşitliği elde ederiz:

$$x = Ax + y$$

Yukarıdaki ifadede A teknik katsayılar matrisini göstermektedir. Yukarıdaki denklem Girdi-Çıktı analizinin temel denklemini oluşturmaktadır. Bu denklemden hareketle “Leontief ters matrisi” (L matrisi) hesaplanmaktadır.

$$x = (I - A)^{-1}y = Ly$$

Bu da bize bir veya birden fazla sektörün nihai talebinde meydana gelecek bir değişikliğin doğrudan ve dolaylı yoldan diğer sektörlerde yol açacağı üretim değişimini hesaplama imkanı vermektedir:

$$\Delta x = L\Delta y$$

Yukardaki anlatım Girdi-Çıktı analizinin temel fikrini özetlese de ithalatı dikkate almadığı için eksiktir. Raporumuzda hesapladığımız çarpan etkilerinin gerçekçi olması için ithalat da dikkate alınmıştır. Bunun için ara girdilerin yurtiçi üretim (z_{ij}^d) ve ithal (z_{ij}^m) olarak ikiye ayrılması gerekmektedir. 2002 yılına ait Girdi-Çıktı tablosunda 59 üretim sektörünün her biri için ithal ara girdi miktarı listelenmiştir. Yurtiçi ve ithal teknik katsayılar matrisini aşağıdaki şekilde

$$a_{ij}^d = \frac{z_{ij}^d}{x_j}, \quad a_{ij}^m = \frac{z_{ij}^m}{x_j},$$

oluşturduktan sonra matris notasyonunu kullanarak toplam çıktıyı şu şekilde ifade edebiliriz:

$$x = A_d x + A_m x + y$$

Bu denklemden hareketle; $x = (I - A_d)^{-1} (A_m x + y) = L_d y_d$

ifadesi elde edilir. Yukarıdaki denklemden $L_d = (I - A_d)^{-1}$ yurtiçi Leontief ters matrisi'ni, $y_d = A_m x + y$ ise yurtiçi nihai talebi göstermektedir.¹⁷ Benzer şekilde bir veya birden fazla sektörün nihai yurtiçi talebinde meydana gelecek bir değişikliğin doğrudan ve dolaylı yoldan diğer sektörlerde yol açacağı çıktı değişimini hesaplama imkanı vermektedir:

$$\Delta x = L_d \Delta y_d$$

Tablo 19 bu dokuz sektör için sonuçlarımızı özetlemektedir. Tablodan görüldüğü üzere ön talep istatistikleri ile yapılması planlanan 3,3 milyar dolarlık yeni yatırımların Hatay ekonomisine etkisinin yaklaşık 6 milyar dolar kadar olması beklenmelidir. Doğrudan planlanan istihdam 41 binin üzerinde iken çarpan etkisinden dolayı yaratılması beklenen istihdam yaklaşık 73 bin kişidir. Hem üretim hem de istihdam için çarpan etkisi 1,78 olarak hesaplanmıştır.

17 Şenesen, Günlük-Şenesen ve Yılmaz (2013) izleyerek $y_d = A_m x + y$ eşitliğini gösterebiliriz. Bunun için önce nihai talebi hanehalkı tüketimi (c), yatırımlar (i), devlet harcamaları (g) ve net ihracat ($e - m$)'in toplamı olarak ifade etmek gerekir.

Sonra $m = A_m x + c_m + i_m + g_m$ eşitliğini kullanarak yukarıdaki ifade elde edilir.

$$A_m x + y = A_m x + c + i + g + e - m$$

Sadeleştirirsek,

$$A_m x + y = c - c_m + i - i_m + g - g_m + e = c_d + i_d + g_d + e = y_d$$

Ekonomideki ileri ve geri bağlantılar aracılığıyla oluşan çarpan etkisi ile ilave bir istihdam yaratılması söz konusudur. Bunun için 2 seçenek mümkündür: ön taleplerde varsayılan işçi başına yatırımdan hareketle ekonomide oluşacak ilave üretimin öngördüğü istihdam veya ekonomide mevcut firmaların verilerini kullanarak işçi başına üretimden hareketle ilave üretimin öngördüğü istihdam. Tablo 19'daki toplam istihdam bu iki yaklaşımın ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Önce, yine TÜİK tarafından yayınlanan Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri kullanılarak Tablo 19'daki her bir sektör için işçi başına düşen üretim miktarı dolar cinsinden hesaplanmıştır.¹⁸ En güncel Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri 2014 yılına ait olduğu için TL cinsinden parasal büyüklükler 2014 dolar/TL kuru ortalaması (2,187) kullanılarak dolara çevrilmiştir. Maalesef, "Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık" ve "Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik" sektörleri yayınlanan yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri kapsamında olmadığı için bu sektörler için bu hesaplama yapılamamıştır. Tarım sektörü için işçi başına üretim hesaplamak için 2014 Hane halkı bütçe anketinden sektör bazında ortalamalar bulunmuştur. Sonuçlar Tablo 20'de verilmektedir. Görüldüğü gibi tarım sektörü ortalama ücreti yaklaşık olarak ticaret sektörünün %70'i kadardır. Bunun yaklaşık olarak işçi başına düşen üretimle yakın olması varsayımından hareketle tarım sektörü için işçi başına üretim ticaret sektörünün %70'i varsayılmıştır. Daha sonra ön talep istatistiklerinde belirtilen yatırım ve istihdam sayılarından hareketle Tablo 19'daki her bir sektör için işçi başına yatırım miktarı hesaplanmıştır. Yaratılacak yeni istihdamın öngörülen işçi başına yatırım ile yıllık sanayi ve hizmet istatistiklerinden elde edilen işçi başına üretimin ortalaması olduğu varsayılmıştır. her sektörde işçi başına çıktı bu şekilde hesaplandıktan sonra oluşacak ilave üretimin gerektirdiği istihdamı hesaplamak kolaydır. İşçi başına çıktı A, ön taleplerden beklenen toplam üretim Y ile gösterilirse, toplam bu yatırımdan beklenen istihdam Y/A kadar olacaktır.

18 http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1035

Tablo 19: Yatırımların Beklenen Ekonomik Etkileri

Sektörler	Yatırım (dolar)	Top. Etki (dolar)	İstihdam	Top. İstihdam
TARIM	0	159,025.320	0	6,812
MADENCİLİK	0	203,990.116	0	2,006
İMALAT	3,050,069.000	4,265,760.421	36,416	43,154
ENERJİ	57,870.000	291,771.105	122	614
İNŞAAT	0	3,688.391	0	48
TİCARET	6,111.000	308,330.531	59	6,111
ULAŞTIRMA	178,372.000	466,990.104	4,070	8,212
FİNANS	0	189,972.505	0	4,977
DİĞER HİZ.	38,000.000	51,389.628	540	1,218
Toplam	3,330,422.000	5,940,918.122	41,207	73,151
Çarpan		1,78		1,78

Kaynak: Yazarların hesaplamaları**Tablo 20: Ortalama ücretler (TL)**

Sektör	Ort. Aylık Ücret
TARIM	869,2
MADENCİLİK	1.520,3
İMALAT	1.289,0
ENERJİ	1.624,7
İNŞAAT	1.365,7
TİCARET	1.211,3
ULAŞTIRMA	1.686,6
FİNANS	1.588,4
DİĞER HİZ.	2.115,6

Kaynak: 2014 Hanehalkı İşgücü Anketi

Yazarların Notu: İdeal olarak bu hesaplamalarda bölgesel Girdi-Çıktı (G-Ç) tabloları kullanılmalıdır. Elimizde bölgesel Girdi-Çıktı tabloları olmadığı için Türkiye için olan tabloyu kullanıyoruz. Burada önemli olan Türkiye için geçerli olan Girdi-Çıktı tablosunun ne derece Hatay'ı temsil edeceğidir. Tablo 22'de TÜİK tarafından yayınlanan 3 sektör kırılımında istihdamın Düzey 2 (NUTS2) dağılımı verilmiştir.¹⁹ Tablodan görüleceği üzere Hatay'ın da içinde yer aldığı TR63 bölgesinin istihdam yapısı Türkiye ortalamasına son derece yakındır. Türkiye genelinde tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin istihdam payları sırasıyla 20,6, 27,2 ve 52,2 iken TR63 için aynı sektörlerin payı sırasıyla 20,7, 28,8 ve 50,5'tir. TR63'ün görece Türkiye ortalamasına yakın olduğu söylenebilir. İstihdamın sektörel dağılımında olan bu benzerliğin üretim sürecindeki diğer sektörel bağlantılar için de geçerli olduğu ölçüde analizimiz doğru olacaktır. Ne yazık ki bunu test edecek veri de istatistik üreten birimlerce sağlanmamaktadır. Ancak yerel ve geneldeki yapısal benzerlikler yapılan analizin güvenilir olduğunu desteklemektedir.

19 http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 21: Yapılması planlanan yatırımların beklenen ekonomik etkileri -1

Sektör	İstihdam	Yatırım (dolar)	Toplam Etki (dolar)
Tarım, avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri	0	0	152,895.861
Ormancılık, tomrukçuluk ve ilgili hizmet faaliyetleri	0	0	5,376.317
Balıkçılık, balık üretme ve yetiştirme çiftliklerinin işletilmesi ve balıkçılıkla ilgili hizmetler	0	0	753.142
Maden kömürü, linyit ve turba çıkarımı	0	0	18,658.290
Tetkik ve arama hariç, ham petrol ve doğalgaz çıkarımı ve bunlarla ilgili hizmet faaliyetleri	0	0	77,399.945
Uranyum ve toryum cevheri madenciliği	0	0	0
Metal cevheri madenciliği	0	0	60,321.860
Taşocakçılığı ve diğer madencilik	0	0	47,610.021
Gıda ürünleri ve içecek imalatı	4.895	290,426.000	326,541.435
Tütün ürünleri imalatı	200	0	9.247
Tekstil ürünleri imalatı	3.550	161,011.000	256,003.809
Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması	1.000	0	8,039.121
Derinin tabaklanması, işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık, koşum takımı ve ayakkabı imalatı	0	0	1,436.907
Ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); hasır ve buna benzer, örülerek yapılan maddelerin imalatı	470	9,741.000	27,068.781
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	150	370.000	37,446.901
Basım ve yayım; plak, kaset v.b. kayıtlı medyanın çoğaltılması	0	0	10,164.437
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı	30	296.000	62,099.291
Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	3.080	147,441.000	308,277.172
Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	1313	56,074.000	94,952.671
Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	1.916	113,483.000	202,635.059
Ana metal sanayii	11.416	1,702,385.000	2,459,365.456
Makine ve teçhizatı hariç; metal eşya sanayii	2.710	548,673.000	343,025.574
B.y.s. makine ve teçhizat imalatı	3.885	0	50,357.398
Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı	600	0	3,046.501
B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı	45	259.000	18,284.093
Radio, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı	270	2,963.000	8,216.629
Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı	125	2,500.000	4,077.009
Motorlu kara taşıtı , römork ve yarı-römork imalatı	0	0	18,596.428
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	0	0	2,035.123
Mobilya imalatı; b.y.s. diğer imalat	761	14,447.000	20,012.208

Tablo 21: Yapılması planlanan yatırımların beklenen ekonomik etkileri -2

Sektör	İstihdam	Yatırım (dolar)	Toplam Etki (dolar)
Yeniden değerlendirme	0	0	4,069.169
Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	122	57,870.000	286,962.442
Suyun toplanması, arıtılması ve dağıtılması	0	0	4,808.663
İnşaat	0	0	3,688.391
Motorlu taşıtlar ve motosikletlerin satışı, bakımı ve onarımı; motorlu taşıt yakıtının perakende satışı	0	0	48,974.071
Motorlu taşıtlar ve motosikletler dışında kalan toptan ticaret ve ticaret komisyonculuğu	0	0	143,122.560
Motorlu taşıtlar ve motosikletler dışında kalan perakende ticaret, kişisel ve ev eşyalarının tamiri	0	0	99,902.451
Oteller ve lokantalar	59	6,111.000	16,331.450
Kara taşımacılığı ve boru hattıyla taşımacılık	4.070	178,372.000	344,335.076
Su yolu taşımacılığı	0	0	36,085.103
Havayolu taşımacılığı	0	0	6,252.973
Destekleyici ve yardımcı ulaştırma faaliyetleri; seyahat acentelerinin faaliyetleri	0	0	60,499.533
Posta ve telekomünikasyon	0	0	1,9817.419
Sigorta ve emeklilik fonları hariç, mali aracı kuruluşların faaliyetleri	0	0	76,352.856
Zorunlu sosyal güvenlik hariç, sigorta ve emeklilik fonları ile ilgili faaliyetler	0	0	6,548.634
Mali aracı kuruluşlara yardımcı faaliyetler	0	0	3,650.069
Gayrimenkul faaliyetleri	0	0	24,205.014
Operatörsüz makine ve teçhizat ile kişisel ve ev eşyalarının kiralanması	0	0	4,247.955
Bilgisayar ve ilgili faaliyetler	0	0	3,139.082
Araştırma ve geliştirme hizmetleri	0	0	11,286.476
Diğer iş faaliyetleri	0	0	60,542.420
Kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik	0	0	73.791
Eğitim hizmetleri	540	38,000.000	39,626.768
Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	0	0	2,597.973
Kanalizasyon, çöp ve atıkların toplanması, hıfzısıhha ve benzeri hizmetler	0	0	158.954
Başka yerde sınıflandırılmamış üye olunan kuruluşların faaliyetleri	0	0	3,975.991
Eğlence, dinlenme, kültür ve sporla ilgili faaliyetler	0	0	4,715.896
Diğer hizmet faaliyetleri	0	0	240.255
Evlerde yaptırılan hizmet işleri	0	0	0
	41.207	3,330,422.000	5,940,918.122

Kaynak: Yazarların hesaplamaları

Tablo 26: İstihdam edilenlerin yıllara göre iktisadi faaliyet kolları (Düzey 2) – 2015
[15+ yaş, Bin kişi]

	Toplam	Tarım	Sanayi(*)	Hizmet	Tarım	Sanayi(*)	Hizmet
	[%]						
	26621	5483	7246	13891	20,6	27,2	52,2
TR10 (İstanbul)	5306	37	1922	3347	0,7	36,2	63,1
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	689	131	270	288	19,0	39,2	41,8
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	599	177	127	295	29,6	21,3	49,2
TR31 (İzmir)	1483	147	475	861	9,9	32,0	58,1
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	1148	323	265	560	28,2	23,1	48,8
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	1172	444	274	454	37,9	23,4	38,7
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	1360	157	536	667	11,5	39,4	49,1
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	1342	243	473	626	18,1	35,2	46,7
TR51 (Ankara)	1833	66	448	1319	3,6	24,5	71,9
TR52 (Konya, Karaman)	808	209	220	379	25,8	27,3	46,9
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	1108	278	165	665	25,1	14,9	60,0
TR62 (Adana, Mersin)	1299	277	313	709	21,3	24,1	54,6
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	768	159	221	388	20,7	28,8	50,5
TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	516	169	95	253	32,7	18,3	48,9
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	778	239	200	339	30,7	25,8	43,5
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)	380	136	88	156	35,7	23,3	41,0
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	290	135	42	113	46,4	14,5	39,0
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	978	385	186	407	39,3	19,1	41,6
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	1018	446	173	399	43,8	17,0	39,2
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	361	186	39	135	51,7	11,0	37,4
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	391	233	48	111	59,5	12,2	28,3
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	557	163	100	294	29,3	18,0	52,7
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	571	268	112	192	46,9	19,6	33,5
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	704	125	224	355	17,7	31,8	50,4
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	784	283	156	346	36,0	19,9	44,1
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	376	68	71	236	18,2	19,0	62,8

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Not 1) Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir,

2) İki bin beş yüz kişiden az gözlem değerlerinde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

(*) İnşaat sektörü, sanayi sektörü içinde değerlendirilmiştir.

6.3. Dış Ticaret Simülasyonu

6.3.1. Dış Ticaret Beklentileri

Türkiye'nin son 10 yıllık ihracat ve ithalat verilerine baktığımızda ihracatın %51, ithalatın da %78 arttığını görmekteyiz. Hatay'da da son 10 yıl içerisinde ihracat %145 buna karşın ithalat %196 artmıştır. Dış ticaret açığının büyük olduğu ülkemizde cari fazla vermek, yani ihracatın ithalattan fazla olması önemlidir. Cari fazla kavramı için katma değeri yüksek ürünlerin üretimine yönelmesi gerekmektedir. Hatay'da yatırımların daha çok demir-çelik, makine sanayi, çırçır, gıda, pamuk ve pamuğa dayalı üretim, mobilya gibi katma değeri nispi yüksek alanlarda olduğu görülmektedir. Türkiye ihracatının son 10 yıllık süre içerisinde ortalama %1,23'ünü Hatay tek başına gerçekleştirmiştir. İhracata en büyük katma değeri %1,52 ile 2011 yılında sağlamıştır.

Tablo 23: Hatay ili Son 10 Yıllık İhracat-İthalat Verisi (\$)

	YILLAR			
	2005	2006	2007	2008
HATAY				
İhracat	745,358.496	933,919.092	1,199,653.947	1,762,181.110
İthalat	1,091,554.908	1,714,385.395	2,485,294.116	3,344,521.910
Dış Ticaret Dengesi	-346,196.412	-780,466.303	-1,285,640.169	-1,582,340.800
Dış Ticaret Hacmi	1,836,913.404	2,648,304.487	3,684,948.063	5,106,703.020
TÜRKİYE				
İhracat	73,476,408.000	855,346,760.000	107,271,750.000	132,027,196.000
İthalat	116,774,151.000	139,576,174.000	170,062,715.000	201,963,574.000
Dış Ticaret Dengesi	-43,297,743.000	715,770,586.000	-62,790,965.000	-69,936,378.000
Dış Ticaret Hacmi	190,250,559.000	994,922,934.000	277,334,465.000	333,990,770.000

Kaynak: TÜİK, 2016

10 yıllık süre içerisinde Hatay ortalama 1,626,134.665\$'lık ihracat ve 3,090,469.341\$'lık ithalat gerçekleştirmiştir. 10 yıllık ortalama ihracat artışı %11,1 ve buna karşılık ortalama ithalat artışı %14,7 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılı baz alınıp 2015 sonu için gerçekleşen ihracat ve ithalat artışı sırası ile %145 ve %196 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 24: Hatay ilinin 2005-2015 yılları arasında en çok ihracat yaptığı sektörler (\$)

SEKTÖR	2005	2006	2007	2008
Tarım ve Ormancılık	308,909.201	345,510.499	417,832.44	505,733.20
Balıkçılık	2,784.430	2,964.609	6,843.19	9,260.85
Madencilik ve Taşocaklığı	2,524.566	8,772.308	20,840.60	27,162.13
İmalat Sanayi	429,273.340	575,975.318	753,412.27	1,219,773.20
Toptan ve perakende ticaret	1,857.368	696.358	724.912	250,235
Gayrimenkul, kiralama, ve iş faaliyetleri	8.991			
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	470		533	1,508

SEKTÖR	2009	2010	2011	2012
Tarım ve Ormancılık	558,865.32	587,683.81	596,999.85	482,926.94
Balıkçılık	15,408.53	16,307.86	15,275.10	14,441.79
Madencilik ve Taşocaklığı	15,141.92	14,829.47	17,004.33	17,044.14
İmalat Sanayi	828,425.75	1,079,479.12	1,409,620.09	1,521,101.55
Toptan ve perakende ticaret	7.93	104.93	11,652.80	4,052.08
Gayrimenkul, kiralama, ve iş faaliyetleri				
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	4.68		2.45	

SEKTÖR	2013	2014	2015
Tarım ve Ormancılık	528,237.04	484,049.11	447,656.29
Balıkçılık	17,506.01	17,958.56	16,850.94
Madencilik ve Taşocaklığı	43,345.77	52,958.25	34,665.90
İmalat Sanayi	1,503,526.08	1,556,364.40	1,326,166.86
Toptan ve perakende ticaret	5,227.77	4,096.24	1,306.46
Gayrimenkul, kiralama, ve iş faaliyetleri			
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	2.85	2.62	

Kaynak: TÜİK, 2016

Hatay'ın yıllar itibari ile en çok ihracatı imalat ve tarım sektörlerinde yaptığını görmekteyiz. ISIC gruplamasına göre yapılan sınıflandırmada tarım ve imalat sektöründen sonra madencilğin ön plana çıktığı görülmektedir. 2015 yılında yaklaşık 1.8 Milyar dolarlık ihracatın %72'sini imalat sektörü, % 24'ünü de tarım ve ormancılık sektörü gerçekleştirmiştir. Önümüzdeki yıllarda da kurulacak OSB çerçevesindeki ön taleplere baktığımızda ihracatta katma değer artışının büyük çoğunluğunu yine imalat ile tarım ve ormancılık sektörünün yapacağı öngörülmektedir.

Tablo 25: Hatay İlinin 2005-2015 Yılları Arasında En Çok İthalat Yaptığı Sektörler (\$)

SEKTÖR	2005	2006	2007	2008
Tarım ve Ormancılık	39,021.856	36,049.145	42,075.230	44,753.983
Balıkçılık	7.986	124.881	177.289	140.030
Madencilik ve Taşocakcılığı	377,211.538	545,609.872	806,666.373	1,050,114.282
İmalat Sanayi	651,734.957	907,943.625	1,408,240.160	1,650,757.137
Toptan ve perakende ticaret	23,563.282	224,638.666	228,134.716	598,749.892
Gayrimenkul, kiralama, ve iş faaliyetleri	9.131	3.825	247.000	863.000
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	15.149	16.338	101	5.723
SEKTÖR	2009	2010	2011	2012
Tarım ve Ormancılık	50,605.230	59,285.324	49,151.377	59,958.482
Balıkçılık	13.043	254.247	361.926	481.232
Madencilik ve Taşocakcılığı	1,211,689.921	1,116,760.350	1,611,730.673	1,650,301.380
İmalat Sanayi	1,024,251.314	1,018,718.210	1,426,009.951	1,273,119.790
Toptan ve perakende ticaret	431,858.343	939,598.086	1,504,633.511	1,441,295.980
Gayrimenkul, kiralama, ve iş faaliyetleri	8.414	5.049	2,671.754	3.159
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	35.065	34.694	10.999	31.924
SEKTÖR	2013	2014	2015	
Tarım ve Ormancılık	88,657.230	65,181.734	89,020.287	
Balıkçılık	354.766	509.742	201.273	
Madencilik ve Taşocakcılığı	1,356,070.163	1,108,987.600	913,148.436	
İmalat Sanayi	1,428,380.892	942,428.458	1,599,103.853	
Toptan ve perakende ticaret	1,030,834.046	1,240,672.355	630,950.301	
Gayrimenkul, kiralama, ve iş faaliyetleri	1.247	4.310	137.000	
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	33.786			

Kaynak: TÜİK, 2016

Son 10 yılda Hatay ithalatının büyük bir kısmını imalat ile madencilik ve taş ocacılığı sektörleri yapmaktadır. 2015 yılında toplam ihracatın %51'i imalat, %28'i madencilik ve taş ocacılığı sektörleri tarafından yapılmıştır.

Tablo 26: Hatay ilinin 2015 Yılında En Çok İhracat Yaptığı 10 Ürün (\$)

Ürün Adı	2015	Toplam içerisindeki Payı	2010	2010 Yılına Göre değişim
Demir-çelik ana sanayi	735,909.674	40,3%	714,009.208	3,1%
Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri	349,689.810	19,1%	440,882.633	-20,7%
Sebze, bahçe ve kültür bitkileri ürünleri	79,587.422	4,4%	96,628.485	-17,6%
Motorlu kara taşıtları ve motorları	57,826.726	3,2%	11,213.867	415,7%
Diğer genel amaçlı makineler	54,875.908	3,0%	44,317.705	23,8%
Mobilya	46,951.400	2,6%	22,843.332	105,5%
İşlenmiş sebze ve meyveler	40,778.964	2,2%	35,452.461	15,0%
Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri	31,249.935	1,7%	22,995.865	35,9%
Motorlu kara taşıtlarının karasörleri ve römorkları	23,960.282	1,3%	17,383.967	37,8%
Demir dışı metal cevherleri	22,719.920	1,2%	11,568.584	96,4%
Genel Toplam	1,826,760.343		1,698,405.186	

Kaynak: TÜİK, 2016 ve Hatay İli Ekonomik Görünüm Raporu, 2010-2015

Hatay'ın 2015 yılı için en fazla ihracat yaptığı on ürüne baktığımızda demir çelik ve demir çeliğe dayalı sanayinin ağır bastığı görülmektedir. 2010 yılına göre değişim oranına baktığımızda en yüksek değişimin % 415,7 ile motorlu kara taşıtları ve motorlarında olduğu görülmektedir.

Tablo 27: Hatay ilinin 2015 Yılında En Çok İthalat Yaptığı 10 Ürün (\$)

Ürün Adı	2015	Toplam içerisindeki Payı	2010	2010 Yılına Göre değişim
Demir-çelik ana sanayi	1,144,915.281	35,4%	362,888.636	215,5%
Atık ve hurdalar	630,950.301	19,5%	936,598.086	-32,6%
Maden kömürü	624,352.096	19,3%	512,045.785	21,9%
Demir cevher	283,026.731	8,8%	285,027.500	-0,7%
Tahıl ve başka yerde sınıflandırılmamış bitkisel ürünler	76,900.926	2,4%	42,672.788	80,2%
Kimyasal gübre ve azotlu bileşikler	70,377.635	2,2%	39,836.403	76,7%
Rafine edilmiş petrol ürünler	52,429.458	1,6%	62,791.544	-16,5%
Sentetik kauçuk ve plastik hammaddeler	50,467.960	1,6%	8,619.915	485,5%
Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi	45,784.420	1,4%	18,237.499	151,0%
Diğer özel amaçlı makineler	39,743.219	1,2%	114,138.522	-65,2%
Genel Toplam	3,232,411.334		3,131,655.292	

Kaynak: TÜİK, 2016 ve Hatay Ekonomik Raporu

Hatay'ın 2015 yılı için en fazla ithalat yaptığı on ürüne baktığımızda demir çelik ve demir çeliğe dayalı sanayi görölmektedir. 2010 yılına göre değışim oranında ise en yüksek değışimin %485 artış ile sentetik kauçuk ve plastik hammaddelerdedir.

Son yıllarda ihracatçı ve ithalatçı firma sayısındaki artış Hatay ili ekonomisinde büyük canlılık sağlamıştır.

Tablo 28: Hatay ili İhracatçı ve İthalatçı Firma Sayısı

YILLAR	İHRACATÇI FİRMA SAYSI	İTHALATÇI FİRMA SAYISI
2005	570	418
2006	597	303
2007	647	300
2008	664	294
2009	651	272
2010	657	308
2011	639	345
2012	660	332
2013	836	373
2014	953	383
2015	1,018	395
2016	898	291

Kaynak: TÜİK, 2016

İl toplamda 1,018 ihracatçı ve 395 ithalatçı firma ile 2015 yılında 5,059,171.677 \$'lık dış ticaret hacmi yaratmıştır. Son yıllarda yapılan yatırımlar, organize sanayi bölgelerinde yaratılan üretim kapasitesi, işgücü, ulaşım imkanları, uluslararasılaşmaya verilen önem değerlendirildiğinde Hatay'ın mevcut ithalat ve ihracat kapasitesinin önümüzdeki yıllarda hızla gelişebilecek bir potansiyele sahip olduğu görölmektedir. En çok ihracat yapan 1000 firmanın 12 tanesinin (toplam ihracatın % 0,93'ü) Hatay'da üretim yapması Hatay'ın yatırım vizyonu açısından büyük önem taşımaktadır (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2016). En çok ihracat yapan iller sıralamasında 2015 yılında Hatay 10. sırada yer almaktadır. Son 10 yıldaki durumuna baktığımızda da tablo değışmemekte, Hatay düzenli olarak ilk 10 içerisinde yer almaktadır. Büyük sanayi yatırımları ile uluslararası ticaret konusunda yüksek bilince sahip ilin, sanayi için yeterli yer tahsisi ve teşvik sağlanması durumunda ülke ekonomisine daha büyük katkılar sağlayacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 29: En fazla ihracat yapan ilk 1000 firma içerisinde Hatay merkezli firmalar

2016 Genel Sıralama	Firma Adı	İL	İhracat (\$)
39	İSKENDERUN DEMİR VE ÇELİK A.Ş.	Hatay	264,490,817.00
79	TOSYALI DIS TICARET A.S.	Hatay	156,481,313.69
164	NURSAN METALURJİ ENDÜSTRİSİ A.Ş.	Hatay	86,936,700.95
356	TEK ASYA TARIM ÜRÜNLERİ TİC.LTD ŞTİ	Hatay	45,613,258.78
404	MMK METALURJİ SAN.TİC.VE LİMAN İŞLETMECİLİĞİ A.Ş.	Hatay	40,985,410.41
502	EKREM NARİN İTH.İHR.LTD.ŞTİ.	Hatay	35,126,534.19
513	TOSCELIK PROFİL VE SAC END.A.S	Hatay	34,621,160.51
679	İLHAN DEMİR ÇELİK VE BORU PROFİL ENDÜSTRİSİ A.Ş.	Hatay	26,874,850.59
784	HATEKS HATAY TEKSTİL İŞL.A.Ş.	Hatay	23,365,634.25
830	AKAŞ TARIM ÜRÜNLERİ İNŞ.AHŞAP PLASTİK AMB. SAN VE TİC.A.Ş.	Hatay	22,266,973.77
940	MAHMUT YARIM GIDA İTH.İHR. SAN.VE TİC.A.Ş.	Hatay	20,036,500.29
986	SEMT TARIM ÜRÜNLERİ İTH.İHR. TAŞ.VE GIDA SAN.TİC.LTD.ŞTİ.	Hatay	19,061,862.80

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM), 2016

Hassa organize sanayi bölgesi (OSB), geniş yatırım alanı ve lojistik avantajları ile Hatay ve çevre illerdeki yatırımcılar için yeni bir sinerji alanı olacak ve bölgenin dış ticaret hacmini arttıracaktır.

Tablo 30: Hatay'ın 2005-2015 Yılları Arasında Türkiye İhracatı ve İthalatı içerisindeki Yeri

Yıllar	Türkiye'nin İhracat Değeri (\$)	Türkiye'nin İthalat Değeri (\$)	Hatay'ın İhracat Değeri (\$)	Hatay'ın İthalat Değeri (\$)	Hatay'ın İhracattaki Payı	Hatay'ın İthalattaki Payı
2005	73,476,408.000	116,774,151.000	745,358.496	1,091,554.908	0.11%	1.23%
2006	855,346,760.000	139,576,174.000	933,919.092	1,714,385.395	1.12%	1.46%
2007	107,271,750.000	170,062,715.000	1,199,653.947	2,485,294.116	1.33%	1.66%
2008	132,027,196.000	201,963,574.000	1,762,181.110	3,344,521.910	1.39%	1.93%
2009	102,142,613.000	140,928,421.000	1,417,802.065	2,718,461.330	1.49%	1.69%
2010	113,883,219.000	185,544,332.000	1,698,405.186	3,131,655.292	1.52%	1.91%
2011	134,906,869.000	240,841,676.000	2,050,554.653	4,594,570.191	1.34%	1.87%
2012	152,461,737.000	236,545,141.000	2,039,566.494	4,420,191.947	1.38%	1.55%
2013	151,802,637.000	251,661,250.000	2,097,845.509	3,904,332.130	1.34%	1.39%
2014	157,610,158.000	242,177,117.000	2,115,434.421	3,357,784.199	1.27%	1.56%
2015	143,844,066.000	207,235,628.000	1,826,760.343	3,232,411.334	0.11%	1.23%

Kaynak: TÜİK, 2016

Hatay uluslararası ticareti tek yönlü yapan bir il değildir. Tablo 30'da de görüldüğü gibi ilde yoğun bir dış ticaret hacmi (ihracat-ithalat) mevcuttur. İl üretici kimliği ile öne çıkmaya çalışmaktadır. İldeki ihracatçı firma sayısı her geçen yıl artmaktadır. Dış ticaret hacmi dikkate değer şekilde artış kaydetmektedir. Hatay'dan ihracat yapılan ülke sayısı 150'nin üzerindedir.

Tablo 31: Hatay'ın En Çok İhracat Yaptığı 10 Ülke (\$)

Ülke Adı	2010	2015	2010 Yılına Göre Değişim
Suriye ²⁰	117,981.440	232,071.542	96.7%
Sudi Arabistan	176,864.272	189,391.260	7.1%
Irak	130,786.531	188,848.262	44.4%
Mısır	149,578.410	158,240.869	5.8%
Rusya Federasyonu	128,402.821	131,947.477	2.8%
Romanya	118,153.141	77,376.441	-34.5%
Lübnan	55,367.110	61,015.981	10.2%
Amerika Birleşik Devletleri	29,983.537	57,732.061	92.5%
İtalya	109,101.936	48,714.752	-55.3%
Fas	13,101.974	47,067.165	259.2%

Kaynak: TÜİK, 2016

²⁰ Suriye ile yapılan dış ticarete insani yardım konusu unutulmamalıdır.

Ortadoğu ile gerçekleştirilmektedir. Suriye, 2015 yılında 2010 yılına göre % 96,7'lik artış ve 232 milyon dolarlık ihracat geliri ile Hatay ilinin en fazla ihracat yaptığı ülke olmuştur. Gelecek 10 yıl içerisinde de en büyük ihracat hacminin bu coğrafyada (Ortadoğu) gerçekleştirilmesi beklenilmektedir. Rusya ile yaşadığımız kriz ve Suriye'deki iç karışıklığın 2016 yılında ihracat oranını etkileyeceği öngörülmektedir. Temmuz 2016 verilerine göre Rusya ile 6 aylık süre içerisinde gerçekleştirdiğimiz ihracat oranı 17 Milyon dolar, Suriye ile gerçekleştirilen ihracat 104 Milyon dolar civarındadır. Suriye'nin 2015 yılındaki ihracatı ile karşılaştırdığımızda son 6 aylık sürede ciddi bir artış olmadığı takdirde Suriye ile ihracat hacmimizde ciddi bir düşüş yaşanacaktır.

Tablo 32: Hatay'ın en çok ithalat yaptığı 10 ülke (\$)

Ülke Adı	2010	2015	2010 Yılına Göre Değişim
Rusya Federasyonu	345,986.450	876,983.928	% 153.5
Çin	85,314.435	337,890.063	% 296.1
Amerika Birleşik Devletleri	733,317.557	298,596.238	% -59.3
Brezilya	231,728.937	198,581.794	% -14.3
İngiltere	177,462.024	187,370.007	% 5.6
Avustralya	112,175.325	173,855.613	% 55.0
Ukrayna	184,002.460	130,722.772	% -29.0
Kanada	168,127.686	110,942.919	% -34.0
Güney Afrika Cumhuriyeti	90,937.472	99,826.051	% 9.8
Almanya	131,078.515	97,740.860	% -25.4

Kaynak: TÜİK, 2016

İthalat tarafına baktığımızda Rusya Federasyonu, Çin, Brezilya, İngiltere, Avustralya, Ukrayna, Kanada, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Almanya en çok ithalat yapılan ülkelerdir. 2010 yılına göre ithalat oranındaki değişimde en büyük artışın % 153,5 ile Rusya Federasyonu olduğu görülmektedir. Temmuz 2016 verilerine göre Rusya ile 6 aylık süre içerisinde gerçekleştirdiğimiz ithalat 280 milyon dolar civarındadır.

Türkiye ve Hatay ihracatının büyümesi basitçe ihracat ağırlıklı küresel pazar (hasıla) büyümesi ve pazar payı büyümesi bileşenlerine ayrılmakta ve gerek toplam ihracat gerekse de her bir bileşen için 2015-2025 dönemine ilişkin projeksiyonlar üretilmeye çalışılmıştır. 2005-2015 yılları arasında yaptığımız çalışmada Türkiye'nin ortalama %11,1 büyüdüğü görülmektedir. Bu oran küresel talep ve pazar payı büyümelerine bağlıdır ve her bileşenin bu büyümeye katkısı farklıdır. Orta gelir tuzağının etkisi ve konjonktürel olayların sonucu olarak son yıllarda ihracat büyüme hızımızda ise düşüş yaşanmıştır.

Çalışmada ihracat ve ithalattaki artış beklentisi gayri safi yurtiçi hasıladaki projekte edilen artış hızına endekslenmiştir. Hatay'ın ihracattaki artış hızını Türkiye'nin önümüzdeki 5 yıllık sürede içerisinde gayri safi yurtiçi hasılasındaki büyüme ortalamasına, ithalattaki artış hızını da Hatay'ın en çok ihracat yaptığı 10 ülkenin (Rusya Federasyonu, Irak, Suriye, Mısır Lübnan, Fas, Romanya, Suudi Arabistan ve Amerika Birleşik Devletleri) önümüzdeki 5 yıllık süre zarfındaki gayri safi yurtiçi hasıllarının büyüme ortalamasına endeksleyebiliriz. Türkiye'nin 5 yıllık gayri yurtiçi hasıla büyüme hızı çalışma çerçevesinde % 3,5, Hatay'ın en fazla ihracat yapılan 10 ülkenin gayri safi yurtiçi hasıla hızı ise %2,3 olarak kabul edilerek hesaplamalar yapılmıştır. ²¹

Bu simülasyonda 2011-2015 yılları arasında Hatay'dan ihracat yapan firmaların firma başına ortalama ihracatları (2.515,416 dolar), Hassa OSB için ön talepte bulunan ihracatçı 203 ²² yatırımcı talebi, Hatay ili için Hassa OSB'nin olmadığı senaryodaki ihracat büyümesi projeksiyonları dikkate alınmıştır. Ayrıca Hassa OSB'de yer alacak firmaların ilk andan itibaren tam randımanla ihracata başlayamayacakları (pazar bulma, firma şöhreti vb. çalışmalar) varsayılarak, OSB'de yer alacak firmaların 10 puanlık aşamalı artışları takiben 10 yıllık bir süreç neticesinde tam randımanlı ihracatçı duruma gelecekleri öngörülmüştür.

21 İhracatta baz etki %3,5 ve ithalattaki baz etki %2,3 olarak alınmıştır.

22 Eğitim, Hizmet ve Lojistik firmaları dahil edilmemiştir. Geriye kalan 290 firma için de il genelinde OSB'lerde yer alan firmaların en fazla %70'inin ihracata katkı yaptığı gözlemi ve HASSA OSB'nin planlanan ihracatçı yapısından hareketle 203 yatırım talebi dikkate alınmıştır. Süreç içerisinde daha fazla firmanın bu OSB'de yer alması ihracat rakamlarını yukarı yönlü revize edecektir.

Tablo 33: Hassa OSB ile Hatay İhracat Simülasyonu (\$)

Simülasyon Yılları	Hatay'ın İhracat Büyümesi	Hassa OSB ile Hatay'ın İhracat Büyümesi	Hassa OSB'nin ihracat büyümesine katkısı	Hassa OSB'de İhracata Katılacak Firma Sayısı
2017	1.941.759,893	1.992.822,830	51.062,938	20
2018	2.009.721,489	2.111.847,364	102.125,875	41
2019	2.080.061,741	2.233.250,554	153.188,813	61
2020	2.152.863,902	2.357.115,652	204.251,750	81
2021	2.228.214,138	2.483.528,826	255.314,688	102
2022	2.306.201,633	2.612.579,259	306.377,625	122
2023	2.386.918,690	2.744.359,253	357.440,563	142
2024	2.470.460,845	2.878.964,345	408.503,501	162
2025	2.556.926,974	3.016.493,412	459.566,438	183
2026	2.646.419,418	3.157.048,794	510.629,376	203

Kaynak: Yazarların hesaplaması, TÜİK, 2016

Yapılan 10 yıllık simülasyonda Hatay'da Hassa OSB'nin direkt katkısı ile %60'lık bir ihracat artışı beklenmektedir. Hassa OSB katkısı olmadan %36'lık bir ihracat artışı öngörülmektedir. Yıl simülasyonları ortalama rakamlar olup, yıl bazında sapmalar yapabilir. Bu simülasyonda ülke ihracatının son 5 yıldır içinde bulunduğu yavaş artışlı ortam dikkate alınmıştır. Aşılması daha önceki aşamalara göre daha zor olan 10,000 dolar civarında kişi başına düşen gelire sahip olmamız, ihracat artış hızımızı düşüren önemli bir etkidir. Bu zorluklar, ihracat artışı için Hassa OSB'nin katkısını elzem hale getirmektedir.

Tablo 34: Hassa OSB ile Hatay İthalat Simölasyonu (\$)

Simölasyon Yılları	Hatay'ın İthalat Büyümesi	Hassa OSB ile Hatay'ın İthalat Büyümesi	Hassa OSB'nin büyümeye katkısı	Hassa OSB'de İhracata Katılacak Firma Sayısı
2017	3.306.756,795	3.620.242,066	313.485,271	20
2018	3.382.812,201	3.663.867,961	281.055,760	41
2019	3.460.616,882	3.709.243,131	248.626,250	61
2020	3.540.211,070	3.767.217,646	227.006,576	81
2021	3.621.635,924	3.816.212,989	194.577,065	102
2022	3.704.933,551	3.867.081,105	162.147,554	122
2023	3.790.147,022	3.919.865,066	129.718,043	142
2024	3.877.320,404	3.974.608,936	97.288,532	162
2025	3.966.498,773	4.031.357,795	64.859,022	183
2026	4.057.728,245	4.090.157,756	32.429,511	203

Kaynak: Yazarların hesaplaması, ²³ TÜİK, 2016

İthalat simölasyonunda da yıl simölasyonları ortalama rakamlar olup, yıl bazında sapmalar yapabilir. Simölasyonla Hassa OSB'nin üretime başladığı ilk yıl 300 milyon dolar civarında bir ithalata sebep olacağı, ancak ulusal bazda uygulanan ve ithalatı azaltacak teşviklerle birlikte bu rakamın 10 yıl içerisinde 30 milyon dolar seviyesine kadar düşeceği görölmektedir. Hassa OSB 10 yıllık sürecin sonunda 500 milyon doları aşacak ihracatı da düşünöldüğünde, Hatay ve ölkemiz dış ticaretine 500 milyon dolara yaklaşan pozitif bir etki yaratarak, cari açığın düşürölmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

23 Hassa OSB'de yer alacak şirketlerin sektörel dağılımları, hali hazırda bulunan OSB'lerin sektör ve ithalat yapıları ile Hatay ihracat ve ithalat yapısı incelendiğinde, Hassa OSB'nin üretime başladığı ilk yılında yaklaşık %15'inin ithalat karakterli olacağı öngörölmüştür. Bu etki ithal ikamesini teşvik eden uygulamalarla zaman içinde zayıflayacaktır. Ancak süreç içerisinde daha fazla firmanın bu OSB'de yer alması ithalat rakamlarını yukarı yönlü revize edecektir. Kısacası iki zıt yönlü etki ithalat üzerinde etkili olmaktadır. Verilen rakamlar OSB'nin direkt katkısıdır.

7. YATIRIM DESTEK VE TEŞVİK UYGULAMALARI

7. YATIRIM DESTEK VE TEŞVİK UYGULAMALARI

7.1. Yatırım Destek ve Teşvikler

Organize sanayi bölgeleri kuruluş felsefesi olarak; dağınık sanayi tesislerinin organize bir halde birleştirilerek ıslah edilmesidir. Organize sanayi bölgesinde yer almanın çeşitli nedenleri vardır. Bunlar;

1. Alt yapı ve arıtma tesisleri ile planlı sanayileşmek,
2. Kaynak israfını engellemek ve etkin kaynak kullanımı sağlamak,
3. Sürdürülebilir sanayi yaratmak,
4. Çevreci üretim yapmak,
5. Bürokratik engelleri gidermek,
6. Giderlerde OSB avantajlarını kullanmak

olarak sıralanabilir.

Ekonomik gelişmişlik düzeyine göre belirlenen bölgeler (6 teşvik bölgesi) bulundukları teşvik bölgesine göre çeşitli avantajlara sahiptirler. Bölgeler arasında gelişmişlik düzeyleri arasındaki farkları ortadan kaldırmak, cazibe merkezi haline gelmiş yatırım bölgeleri haricinde hammaddeye yakın olup yeterli yatırım çekememiş az gelişmiş bölgelerin ekonomik hacimlerini arttırmak için belirlenen teşvik bölgeleri entelektüel sermaye sahiplerinin dikkatini çekmektedir.

Teşvik uygulamaları açısından illerin gelişmişlik düzeyini gösteren bölgesel harita ve il dağılımını gösteren grafik aşağıda sunulmuştur: ²⁴

Grafik11: Teşvik Uygulamaları

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Tablo 35: Yatırım Teşvik Bölgeleri

1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	4. Bölge	5. Bölge	6. Bölge
Ankara Antalya Bursa Eskişehir İstanbul İzmir Kocaeli Muğla	Adana Aydın Bolu Çanakkale Denizli Edirne Isparta Kayseri Kırklareli Konya Sakarya Tekirdağ Yalova	Balıkesir Bilecik Burdur Gaziantep Karabük Karaman Manisa Mersin Samsun Trabzon Uşak Zonguldak	Afyonkarahisar Amasya Artvin Bartın Çorum Düzce Elazığ Erzincan Kastamonu Kırıkkale Kırşehir Kütahya Malatya Nevşehir Rize Sivas	Adıyaman Aksaray Bayburt Çankırı Erzurum Giresun Gümüşhane Kahraman- maraş Kilis Niğde Ordu Osmaniye Sinop Tokat Tunceli Yozgat	Ağrı Ardahan Batman Bingöl Bitlis Diyarbakır Hakkari İğdır Kars Mardin Muş Siirt Şanlıurfa Şırnak Van
8 İL	13 İL	12 İL	17 İL	16 İL	15 İL

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2015

Hatay ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından 4. Bölgede yer almaktadır. Gelişmişlik düzeyleri baz alınarak illere çok çeşitli destekler sunulmaktadır. Bu destek unsurları teşvik belgesi kapsamında aşağıdaki gibi sıralanabilir: ²⁵

15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi 5 farklı uygulamadan oluşmaktadır:

Yeni teşvik sistemi; teşvik uygulamalarını 4 ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar: ²⁶

1. Genel Teşvik Uygulamaları
2. Bölgesel Teşvik Uygulamaları
3. Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki
4. Stratejik Yatırımların Teşvikidir.

²⁵ Ekonomi Bakanlığı, Yatırım Teşvik Raporuna göre belirlenmiş destek unsurları.

²⁶ Ekonomi Bakanlığı 2012/3305 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ve 2012/1 Sayılı Tebliği

Tablo 36: Teşvik Sistemleri ve Destek Unsurları

Destek Unsurları	Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	Stratejik Yatırımların Teşviki
KDV İstisnası	√	√	√	√
Gümrük Vergisi Muafiyeti	√	√	√	√
Vergi İndirimi		√	√	√
Sigorta Primi İşveren Hisse Desteği		√	√	√
Gelir Vergisi Stopajı Desteği*	√	√	√	√
Sigorta Primi(İşçi Hissesi) Desteği*	√	√	√	√
Faiz Desteği**		√	√	√
Yatırım Yeri Tahsisi		√	√	√
KDV İadesi***				√

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2015 ²⁷

Yatırımların destek unsurlarından yararlanabilmesi için asgari sabit yatırım tutarının; 1'inci ve 2'nci bölgelerde 1 milyon Türk Lirası, 3'üncü, 4'üncü, 5'inci ve 6'ncı bölgelerde ise 500 bin Türk Lirası olması gerekmektedir. Ancak, desteklerden yararlanacak yatırımların varsa 2012/3305 sayılı yatırımlarda devlet yardımları hakkında karar ve 2012/1 sayılı tebliğin 8 inci maddesindeki veya yönetmeliğin ekli listelerinde belirlenen asgari kapasite, sabit yatırım tutarı ve diğer şartları sağlaması da gerekir. Sigorta primi işveren hissesi desteği tersanelerin gemi inşa yatırımları için sağlanmaktadır.

27 *Yatırımın 6. Bölgede gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

**Yatırımın Bölgesel Teşvik Uygulamalarında 3., 4., 5. Veya 6. Bölgelerde gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

***Sabit yatırım tutarı 500 milyon TL üzerinde olan stratejik yatırımlara sağlanır.

7.2. Destek Unsurları

Katma Değer Vergisi İstisnası: Yurt içinden ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için katma değer vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

Gümrük Vergisi Muafiyeti: Yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için gümrük vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

Vergi İndirimi: Gelir veya kurumlar vergisinin, yatırım için öngörülen katkı tutarına ulaşınca kadar, indirimli olarak uygulanmasıdır.

Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği: Yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının bakanlıkça karşılanmasıdır.

Gelir Vergisi Stopajı Desteği: Yatırımla sağlanan ilave istihdam için belirlenen gelir vergisi stopajının terkin edilmesidir. Bu uygulama sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülür.

Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği: Yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının bakanlıkça karşılanmasıdır. Bu uygulama sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülür.

Faiz Desteği: Faiz desteği, kullanılan en az bir yıl vadeli yatırım kredileri için sağlanan bir finansman desteği olup, teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının %70'ine kadar kullanılan krediye ilişkin ödenecek faizin veya kâr payının belli bir kısmının bakanlıkça karşılanmasıdır.

Yatırım Yeri Tahsis: Teşvik Belgesi düzenlenmiş yatırımlar için Maliye Bakanlığı'nca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilmesidir.

Katma Değer Vergisi İadesi: Sabit yatırım tutarı 500 milyon Türk Lirasının üzerindeki Stratejik Yatırımlar kapsamında gerçekleştirilen bina-inşaat harcamaları için tahsil edilen KDV'nin iade edilmesidir.

7.3. Kimler Yeni Teşvik Sisteminden Yararlanabilir

Türkiye'deki Yatırım Teşvik Programı kapsamındaki uygulamalarla sağlanan desteklerden, her bir uygulamanın gerektirdiği koşulları sağlamak kaydı ile;

1. Gerçek kişiler, adi ortaklıklar, sermaye şirketleri, birlikler, kooperatifler, iş ortaklıkları,
2. Kamu kurum ve kuruluşları,
3. Kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üniversiteler,
4. Dernekler ve vakıflar,
5. Yurt dışındaki yabancı şirketlerin Türkiye'deki şubeleri teşviklerden yararlanabilir. Ayrıca yabancı kişiler veya Yabancı şirketlerin Türkiye' de kurdukları şirketler de teşvikten faydalanabilirler. %100 yabancı ortaklı veya kısmen yabancı ortaklı Türkiye'de kurulmuş ya da kurulacak şirketler de Yeni teşvik sisteminden yararlanır. ²⁸

Bu teşvikler OSB içi ve OSB dışında yer almaya göre değişiklik göstermektedir. **2012/3305 sayılı yatırımlarda devlet yardımları hakkında karar ve 2012/1 sayılı tebliğ Madde 18'e göre;**

Bir alt bölge desteğinden yararlanacak yatırımlar: büyük ölçekli yatırımlar veya bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında teşvik belgesi düzenlenen yatırımlar, aşağıda belirtilen koşullardan en az birini sağlamaları halinde vergi indirimi ve sigorta primi işveren hissesi desteği açısından bulundukları bölgenin bir alt bölgesinde sağlanan oran ve sürelerde bu desteklerden yararlanabilir.

1. Yatırımların Organize Sanayi Bölgesi'nde gerçekleştirilmesi.
2. Yatırımın, aynı sektörde faaliyet gösteren en az beş gerçek veya tüzel kişinin ortağı olduğu yatırımcı tarafından gerçekleştirilmesi ve ortak faaliyet gösterilen alanda entegrasyonu sağlayacak bir yatırım olması. Bu madde kapsamında 6. bölgede gerçekleştirilecek büyük ölçekli ve bölgesel teşvik uygulamaları kapsamındaki yatırımlar için sigorta primi işveren hissesi desteği, bölgede geçerli olan süreye iki yıl ilave edilmek, vergi indirimi desteği ise bölgede geçerli olan yatırıma katkı oranına beş puan ilave edilmek suretiyle uygulanır.

²⁸ <http://dengemusavirlik.com/2012-yeni-yatirim-tesvik-belgesi-paketi.htm>

7.4. Hatay İli Yatırım Teşvikleri

2015 yılında, teşvik uygulamaları kapsamında Hatay'da toplam 61 adet yatırım teşvik belgesi tahsis edilmiştir. Yaklaşık 2,6 Milyar TL'lik sabit yatırımla 2,400 kişilik bir istihdam yaratılması beklenilmektedir. İl genelinde yatırım teşviklerinin sektörler bazında dağılımı incelendiğinde en çok yatırım teşvik belgesi alınan sektörün ve en çok istihdam yaratılan sektörün de hizmetler sektörü olduğu görülmektedir. Hizmetler sektörünü imalat sektörü izlemektedir. (Ekonomi Bakanlığı, 2016).

Tablo 37: Sektörler Bazında Yatırım Teşvik İstatistikleri (2012-2015)

Yıl	Sektör	Yatırım Teşvik Belge Adedi	Sabit Yatırım Tutarı (Milyon TL)	İstihdam
2012	Enerji	5	1.796	7
	Hizmetler	36	618	1.831
	İmalat	19	267	547
	Madencilik	1	2	15
	Tarım			
	Toplam	61	2.684	2.400
2013	Enerji	2	161	19
	Hizmetler	19	261	1,373
	İmalat	26	124	820
	Madencilik			
	Tarım			
	Toplam	47	547	2,212
2014	Enerji	7	77	26
	Hizmetler	23	341	788
	İmalat	35	109	543
	Madencilik			
	Tarım	1	7	20
	Toplam	66	534	1,377
2015	Enerji	5	1,796	7
	Hizmetler	36	618	1,831
	İmalat	19	267	547
	Madencilik	1	2	15
	Tarım			
	Toplam	61	2,684	2400

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2016

Yeni teşvik yönetmeliği ile Hatay ilinin yararlanacağı bölgesel destekler Tablo 42’de görülmektedir;

Tablo 38: Bölgesel Teşvik Uygulamalarında OSB'lere Sağlanan Destek Unsurlar

HATAY 4. BÖLGE		YATIRIMA BAŞLAMA TARİHİ			
		31.12.2015'den önce		01.01.2016'den sonra	
		OSB İçi	OSB Dışı	OSB İçi	OSB Dışı
Vergi İndirimi (%)	Yatırıma Katkı Oranı	40	30	30	25
	Vergi İndirim Oranı	80	70	70	60
Sigorta Pirim Desteği		7 Yıl	6 Yıl	6 Yıl	5 Yıl
Faiz Desteği	TL Kredisi (Puan)	4		4	
	Dış/Döviz Kredisi (Puan)	1		1	
Yatırım Yeri Tahsisi		Bölgesel Desteklerden yararlanacak bütün yatırımlar			
KDV İstisnası		Tüm sektörlerde teşvik belgeli yatırımlar			
Gümrük Vergisi Muafiyeti		Tüm sektörlerde teşvik belgeli yatırımlar			
Bölgesel Asgari Sabit Yatırım Tutarı		500 bin TL (Bu tutar, bölge bazında desteklenen bazı sektörler için daha yüksek olabilmektedir. Asgari yatırım tutarı ve kapasiteleri için 2012/3305 sayılı bakanlar kurulu kararı Ek-2 tablosuna bakınız)			

Kaynak:http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/Yat%C4%B1r%C4%B1m/Yat%C4%B1r%C4%B1m%20Te%C5%9Fvik%20Sistemi/Tesvik_Haritasi.html?lve&parentPage=destekler&

8. SEKTÖREL SWOT ANALİZİ

8. SEKTÖREL SWOT (GZFT) ANALİZİ

TR63 bölgesi Türkiye'nin 26 bölgesi içerisinde tarım, sanayi ve hizmet sektörleri bağlamında her yıl Türkiye'nin gayri safi yurtiçi hasılasına ortalama %2.5'lük bir katkı sağlamaktadır.

Tablo 39: Cari Fiyatlarla TR63 Bölgesinin Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Sektörel Bazda Katkısı

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Toplam
2004	4,50%	2,17%	2,19%	2,43%
2005	4,74%	2,16%	2,17%	2,44%
2006	4,38%	2,19%	2,08%	2,33%
2007	4,63%	2,31%	2,18%	2,43%
2008	4,70%	2,57%	2,27%	2,56%
2009	4,51%	2,73%	2,23%	2,57%
2010	4,31%	2,73%	2,32%	2,61%
2011	4,13%	2,59%	2,37%	2,59%

Kaynak: TÜİK, 2016

Çalışmanın bu kısmında temel üç sektör sınıflandırmasını genel olarak etkileyecek faktörlerden hareketle bölgenin SWOT (güçlü ve zayıf yönleri, tehditler ve fırsatlar, GZFT) analizi bölge Hatay ili sektör raporları ve paydaş toplantıları sonuçları temel alınarak hazırlanmıştır.

8.1. Sanayi Sektörü SWOT Analizi

Tablo 40: Sanayi Sektörü SWOT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler
• Hatay ve Hassa'nın coğrafi konumu, • Genç, insan gücü kaynağı, • Uluslararası standartlarda ve kalitede üretim yapması, • Girişimci entelektüel sermaye sahiplerinin varlığı, • Gelişmiş, sanayi altyapısı, • Sanayi üretiminin çeşitliliği, • Yeni bir OSB kurulma çalışması (Hassa), • DOĞAKA destekleri.	• Yeterli nitelikli işgücü, olmaması, • AR-GE ve inovasyon eksikliği ve Ar-Ge yatırım eksikliği, • Finansmana erişim eksikliği, • Doğal kaynakların etkin yönetilememesi ve enerji bağımlılığı sorunu, • Yüksek katma değerli ürünlerde sınırlı üretim kabiliyeti, • Yatırım ve iş ortamı yetersizlikleri, • Kayıt dışı ekonominin yüksek olması, • İmalat sanayinin teknoloji üretimindeki yetersizliği ve modern teknoloji kullanımının yaygınlaşamaması, • KOBİ'lerin ihracat konusundaki yetersizlikleri ve pazarlama eksikliği, • Rekabetçi üretim kültürünün eksikliği, • Girdi maliyetlerindeki yükseklik	• Hassa-Dörtüol Tünel projesi, • Hassa OSB projesi, • Lojistik Avantajlar, • Jeopolitik fırsatlar, • Ortadoğu'ya yakınlık, • Ticaret yollarına yakınlık, • İhracatçı yönlü üretim istekliliği.	• Hassa-Dörtüol Tünel Projesinin yapılmaması, • Hassa OSB çalışmalarının yapılmaması, • Kur endeksli girdi maliyetlerinin yükselmesi, • Global piyasalarda büyümenin yavaşlaması, • Jeopolitik sorunların devam etmesi,

8.2. Tarım Sektörü SWOT Analizi

Tablo 41: Hizmet Sektörü SWOT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler
• Ulaşım ağının çeşitliliği (Kara, Hava, Deniz, Demir yolu), • Zengin su kaynakları, • Tarıma elverişli alanların çokluğu, • Verimlilik, • İkinci ürün tarımının yapılması, • Akdeniz ikliminin etkili olması, • 7 tarımsal üründe bölge avantajı, • DOĞAKA destekleri, • Köklü tarım kültürü, • Organik tarım uygulamalarının yaygınlığı, • Tarıma dayalı sanayinin geliştirilme çalışmaları, • Endemik bitki türlerinin varlığı.	• Tarımsal arazi parsellerinin küçüklüğü nedeniyle ihracatçıların ürün toplamada zorluğu, • Bitkisel üretim ve hayvancılığın eş anlı yapan işletme sayısının düşüklüğü, • Tarımsal sanayide teknolojik eksiklikler, • Tarımsal ürün hasadında el ile hasattan kaynaklı randınam kayıpları, • Güncel bir tarım envanterinin eksikliği, • Soğuk hava tesislerindeki yetersizlik, • Üreticilerin örgütlü olmaması, • Paketleme tesislerindeki yetersizlik, • Verimli tarım arazilerinde zeytin yetiştirilmesi, • Girdi kullanımında dışa bağımlılık, • Sertifikalı tohum ve fidan kullanımının yetersizliği, • Üreticilerin teknik eğitim seviyesinin yetersizliği, • Nitelikli iş gücü eksikliği.	• Sulama alt yapı çalışmalarındaki gelişmeler, • Tarımsal üretimde planlama eksikliği, • Teşvik, hibe, kredi ve diğer desteklerin artıyor olması, • Tarımsal AR-GE çalışmalarında kamu, STK, özel sektör ve üniversite iş birliğinin gelişmesi, • Diğer sektörlerden tarım sektörüne sermaye girişinin artması, • Tüketici bilincinin gelişiyor olması, • Potansiyel genç nüfusun olması,(tarım sektörüne kaydırılabilirse).	• Hassa-Dörttyol tünel projesinin hayata geçirilememesi, • Hassa OSB çalışmalarının yapılmaması, • Ortadoğu'da krizin devam etmesi, • Rusya krizinin devam etmesi, • Kırdağı hareketlilik, • Arım politikalarında sürekliliğin olmaması, • Toprak kaynaklarının hızla kirlenmesi ve doğal kaynaklar üzerinde artan baskı, • Su kaynaklarının bilinçsiz kullanımı, kirlenmesi, yüzey akışı sularının kontrol edilememesi ve sulamaya açılan alanlarda yetersiz drenaj, • Global fiyat dalgalanmaları ve uluslararası spekülasyonlar, • Maliyet artışları, • Global ısınma ile iklim değişiklikleri, • Tarım arazisinin terk edilmesi veya tarım dışı kullanımı, • İş gücünün, emek yoğun bitkisel üretim faaliyetlerinde çalışma isteksizliği, • Kuraklık ve önemli tarım bölgelerinde tarımsal su yetersizliği, • Lojistik maliyetlerinin yüksekliği, • Toprak ve su kaynaklarının sektör içi ve dışı nedenlerle kirlenmesi, • Kırsal alanda değişen demografik yapı ve genç nüfusun tarıma azalan ilgisi, • Tohum, tarım ilaçları ve GDO'lu ürün kullanımındaki artış.

8.3. Hizmet Sektörü SWOT Analizi

Tablo 42: Hizmet Sektörü SWOT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler
• Lokasyon, • Zengin doğal kaynaklar, • Güçlü endüstriyel yapı, • Lojistik ağın çeşitliliği ve gelişmişliği, • İstihdam olanakları, • Destekler, • Talep yoğunluğu, • DOĞAKA destekleri.	• Hizmet sektörünün gelişme hızının yavaş olması, • Nitelikli iş gücü eksikliği, • İnovasyon eksikliği, • Plansız yatırımlar.	• Yatırım teşvikleri, • Hizmet sektörünün hızlı gelişme potansiyeli, • Sınır ötesi faaliyetlerinin artması, • Lojistik avantajlar, • Ortadoğu'ya yakınlık, • Turizm faaliyetlerindeki artış. • İskenderun Limanı,	• Hassa-Dört Yol Tünel Projesinin yapılmaması, • Hassa OSB çalışmalarının yapılmaması, • Ortadoğu'da krizin devam etmesi, • Rusya krizinin devam etmesi, • Dış piyasalardaki yoğun rekabet, • Sosyal problemlerdeki artış.

Kurulması planlanan Hassa Organize Sanayi bölgesi en genel anlamı ile Hassa-Dört Yol Tüneli Projesine endeksli bir projedir ve bu projenin hayata geçmemesi burada kurulması planlanan organize sanayi bölgesi yatırımının önündeki en büyük tehdittir. Hatay ili birinci derece deprem bölgesi içerisinde bulunmaktadır. Bu da yapılacak yatırım için ikinci büyük tehdit unsurudur. ²⁹ Taşımacılıkta önemli avantaj sağlayacak demir yolu taşımacılığının da dikkate alınarak Tünel projesinin hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.

29 Hassa OSB Paydaş Toplantıları Tutanakları

9. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

9.SONUÇ VE ÇIKARIMLAR

Fortune 500 dergisinin yapmış olduğu ve küresel trendler hakkında yatırımcıları aydınlatan araştırmaya göre;

- Bilişim sistemleri ve teknoloji,
- Enerji ve doğal kaynaklar,
- Geri dönüşüm,
- Kimya
- Otomotiv
- İmalat
- Tekstil
- Telekomünikasyon
- Savunma,
- Havacılık,
- Gıda-perakendecilik,
- Taşımacılık ve lojistik,
- Tarım

sektörlerinin önümüzdeki yıllarda küresel bazda yatırım yapmaya değer sektörler olarak kalmaya devam edeceği öngörülmektedir.³⁰

Hassa OSB için ön talep istatistikleriyle elde edilen yatırımların sektörlere dağılımına bakıldığında ise çalışmada daha önce de belirtildiği gibi metal ve ilgili sanayilerin ile gıda ve tekstil sektörlerinin öne çıktığı gözlemlenmektedir. 322 firmadan toplamda tüm sektörler için 3,330,422.000 \$ lık bir yatırım hacmi, 41,207 kişilik doğrudan yeni istihdam alanı yaratmaları beklenilmektedir. Demir çelik fabrikasının Hatay ili sınırlarında olması buna yönelik sektörlerde yapılacak üretimle Hatay'da oluşturulacak toplam katma değer büyüklüğü açısından önemlidir. Hatay ve çevresinin metal ve ilgili sektörlerde gerek ham madde olarak gerekse de iş gücü açısından görece üstünlüğü mevcuttur. Girişimcilerin de bu sektörlerdeki "know-how"ı yüksektir. Bu sektörlerde uzmanlaşma ve neticesinde inovatif bir üretim ortamının Hatay ili bazında yakalanıyor oluşu, ülkemizin inovasyon gücüne önemli katkı sunacaktır. Metal, makine ve ilgili sektörlerden sonra ise gıda ve tekstille hızlı tüketime yönelik imalat gruplarının yoğunluğu göze çarpmaktadır. Suriye'de yaşanan savaş koşulları ile bölgenin yeniden şekillenen demografik yapısı, Hatay ilinde de önemli bir iş gücü arzına sebep olmuştur. Emek yoğun olarak değerlendirilebileceğimiz tekstil ve gıda sektörleri, yatırım tutarlarıyla kıyaslandığında, görece olarak daha yüksek istihdam yaratabilme gücüne sahiptir. Tekstil ve gıda gibi hızlı tüketime yönelik olan sektörler nüfus artışıyla beraber yaşanan talep artışı Hatay ili içerisinde yapılacak üretimle, düşük lojistik maliyetlerle karşılanabilir olacaktır. Bu da hem ülke bazında kaynakların verimli kullanılmasına, hem de Hatay ilinin gelişimine katkılar sağlayabilecektir. Kısacası planlanan yatırımların sektörel dağılımının politik ve çevresel şartları da değerlendirmeye alan, kısa ve orta vadede de dönüşü beklenilecek yapıdadır. Bunun da gerek bölgesel gerek ülke çapındaki kalkınma için önemli kazanımlar getirmesi beklenmektedir.

Tüm bu noktaların göz önüne alındığı Girdi-Çıktı analizimiz sonucunda da (1,78'lik çarpan etkisi ile) tarım, madencilik, imalat, enerji, inşaat, ticaret, ulaştırma, finans ve diğer hizmetler sektörleri bazında vardığımız sonuç yapılacak yatırımın toplamda 70 binin üzerinde bir istihdam yaratacağıdır. Ayrıca yapılan simülasyonlarda, orta vadede ihracata yıllık 500 milyon doları aşacak direkt bir katkı verecek olan Hassa OSB yatırımının, seçilen sektörler itibarıyla dış ticaret açığının 500 milyon dolara yaklaşan bir büyüklükte kapanmasını sağlayacağı görülmüştür.

30 The Economist, Economic, Industry, and Corporate Trends-Foresight 2020

Yapılan paydaş toplantıları sonuçlarına göre bu ana sektörlerin yanında, bölge gerçekleri ve başta verilen küresel trendler göz önüne alınarak bazı başka alanlarda da yatırımların cesaretlendirilebileceği sonucuna varılmıştır. Bunlardan ilki kimya sektörüdür. Bu anlamda plastik ve kimya sanayinde; PVC profil doğrama, PVC ve PE boru üretimi, plastik eşya ve ambalaj malzemesi üretimi, sabun ve gar sabunu üretimi, alüminyum, gıda ve gıdaya yönelik depolama, petrol, deri, ayakkabıcılık, lojistik ve eğitim yatırıma açık alanlardır. Bölgede ithal edilen en önemli ara maddelerden biri hurdadır. Bu nedenle gemi söküm tesisi yatırımı alternatif yatırım alanlarından bir diğeridir. Bölge su, rüzgar kaynakları ve güneşlenme gün sayısı anlamında da çok verimlidir. Enerji sektörü diğer önemli yatırım alanlarından olup, güneş enerjisi ve rüzgar enerjisi santralı (RES) yatırımları küresel trendlerle uyumlu olacaktır. Seracılık sektörü de getirisi yüksek ve bölgede potansiyeli olan bir diğer sektördür.³¹

Kurulması planlanan Hassa OSB ve Hassa-Dörtüol Tünel Projesi sadece Hatay'a değil TR-63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye) bölgesine ve çevre illerin tamamına katkı sağlayacaktır. 150'nin üzerinde ülkeye ihracat gerçekleştirme potansiyeline sahip olan bölge Türkiye ekonomisi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Kurulacak OSB ve Tünel projeleri ile Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin;

- İhracat kapasitesini arttıracak,
- üretilen ürünlerinin İskenderun Limanına ulaştırılma maliyeti azaltılacak,
- bölgenin enerji üretim kapasitesi yeni yatırımlarla arttırılacak,
- sanayide rekabet gücü arttırılacak,
- yapılacak yeni tarımsal yatırımlarla kırsal kalkınmada atılım sağlanacak,
- bölgenin turizm potansiyeli arttırılacak ve İskenderun Limanının ticaret hacmini attırarak,
- İskenderun'un bir liman şehri olması sağlanacak,
- yeni altyapı yatırımları ile bölgedeki altyapı sorunları azaltılacaktır.³²,

Tüm bu öğeler birleştirildiğinde; Hassa ilçesinin mevcut hazine arazilerinin çokluğu, yatırım maliyetlerinin düşüklüğü gibi nedenler ile alternatif bir yatırım alanı olarak Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın etüt çalışmaları sonucunda yeni kurulacak OSB alanı için belirlenmesi çok yerinde bir tespit olmuştur. Kurulacak OSB'nin bağlantılı tünel projesi ile İskenderun Liman'ına canlılık kazandıracağı, yeni istihdam alanları yaratıp bölge (TR63), il ve Hassa içerisinde ekonomik hareketlilik sağlayacağı ve mevcut ekonomik koşullar altında Girdi Çıktı Analiz sonuçları ve paydaş konferansları sonuçlarına göre bir çok yeni sektörün faaliyet göstereceği görülmektedir. Ortadoğu ticaretini İstanbul'dan yürüten bir çok firma lojistik avantajlar nedeni ile Hassa OSB'de yer almayı tercih edecektir.

Yukarıda anılan sebepler ve yatırım alternatifleri ile Hassa OSB'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin vizyonu ile uyumlu, kısa ve orta vade ekonomik hedeflerin gerçekleşmesine yardımcı, ülke ve bölge ekonomisinin gerçeklerini ve ihtiyaçlarını göze alan, etki değeri yüksek, akılcı bir yatırım olacağı sonucuna varılmaktadır.

31 Hassa OSB Paydaş Toplantıları Tutanakları

32 TR63 2014-2020 Bölge Planı, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2015

REFERANSLAR

- 1.....Acemoğlu, D., Laibson, D.,(2016) "Economics", Pearson Yayınları
- 2.....Antakya Ticaret ve Sanayi Odası, Hatay İli İhracat Araştırma Raporu, Nisan 2014
- 3.....Başçı, S.,ve Yılmaz, M.,L., (2016), "Avrupa'da Borç Krizi ve Arap Baharının Ardından Değişen Ticaret Eğilimleri", Türkiye Ekonomi Kurumu Yayını (Ocak)
- 4.....Çetintaş, Hakan (2003) "Türkiye'de enflasyon ve Büyüme," İ.U. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 28 (Mart): 141-153.
- 5.....Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ,Hatay İli Çevre Durum Raporu,2013
- 6.....DOĞAKA, Hatay İli Ekonomik Görünüm Raporu 2010-2015
- 7.....Ekonomi Bakanlığı Yatırım Teşvik Raporu, 2016
- 8.....Eren, K., Input Output Yöntemiyle Türkiye Ekonomisinin Bir Analizi, Şubat, 2014
- 9.....Eren, O., Pazar Büyüklüğü ve Pazar Payı Bileşenleri Kullanılarak Türkiye'nin İhracat Büyümesi ve Dış Ticaret Açığı Projeksiyonları:2013-2030, Şubat, 2013
- 10.....Fortune 500 Dergisi
- 11.....Hassa OSB Paydaş Toplantıları Tutanakları,2016
- 12.....Hatay ili Tarımsal Master Planı, 2004
- 13.....IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Nisan 2016.
- 14.....İŞKUR, Hatay ili İş Gücü Piyasası Araştırması Sonuç Raporu, 2012
- 15.....İzmir Kalkınma Ajansı, İzmir Bölgesi Girdi Çıktı Analizi, 2012
- 16..... Karayolları Genel Müdürlüğü internet sitesi (2016) <http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Bolgeler/5Bolge/iller/IlAntakya.aspx>
- 17.....Koç, S., Bulmuş, C., (2014), "Organize Sanayi Bölgelerinin Bölge Ekonomilerindeki Etkilerinin Karşılaştırılması: Kayseri ve Sivay Örneği",Cilt 4, Sayı:1, (Ocak)
- 18.....KPMG, (2016), "2016'ya girerken Türkiye ve Dünya Ekonomisinde Makro Gelişmeler", (Ocak).
- 19.....LimakPort internet sitesi (2016) <http://www.limakports.com.tr/tr/liman-ozellikleri/liman-teknik-ozellikleri>
- 20.....Manpower İstihdama Genel Bakış Araştırması 2015
- 21.....Seksen bir (81) İl Sanayi Durum Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Aralık, 2013
- 22.....Sivas Organize Sanayi Bölgesi İnternet Sitesi, Uygulamalar. http://www.sivasosb.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=97&Item=95
- 23.....Şenesen, Ü., G. Günlük Şenesen ve Z. Yılmaz (2013). "Dışalıma bağımlılık, istihdamsız büyümeyi etkiliyor mu?", Türkiye Ekonomi Kurumu 17. Ulusal İktisat Sempozyumu.
- 24.....TCDD internet sitesi (2016) <http://www.tcdd.gov.tr/iskenderun+m81>
- 25.....Terzi, Harun ve Oltulular, Sabiha (2004) "Türkiye'de Ekonomik Büyüme-Enflasyon Süreci: Sektörler İtibariyle Ekonometrik bir Analiz," Bankacılar Dergisi 50: 19-33.
- 26.....The Economist, Economic, Industry, and Corporate Trends-Foresight 2020

27.....TR63 Bölgesi Sanayi Mevcut Durum Analizi

28.....TR63, 2014-2020 Bölge Planı, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2015

29.....TÜİK (2016)

30.....Yurtseven Çağlar, Dedeoğlu Dinçer Enerji Diplomasisi, Bölüm adı: (PETROL FİYATLARI VE EKONOMİK İSTİKRAR: TÜRKİYE ÖRNEĞİ) (2015).,Editör:Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım: 605-622.

31.....Yurtseven, Ç., Türkiye’de Turizm Sektörünün Ekonomik Faydaları: Girdi-Çıktı Analizi, TURSAB, 2012

“Hassa OSB Sektörel Analiz çalışması hazırlık sürecine katılımları, değerli görüş öneri ve değerlendirmeleri ile katkı veren paydaşlarımıza teşekkür ederiz.”

Hassa OSB Paydaş Toplantıları Görüş Bildiren Katılımcı Listesi

ADI SOYADI	KURUM/KURULUŞ ADI/GÖREVİ
MUSTAFA PALA	HASSA KAYMAKAMLIĞI
ABDURRAHMAN MERİREL	HASSA BELEDİYESİ
ONUR YILDIZ	DOĞAKA
BUĞRA HAN ASLAN	DOĞAKA
İBRAHİM GÜDER	HATİAB
MEHMET ALİ YÜKSEL	HATİAB
SERKAN YEŞİLYURT	BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
ÇAĞLAT YURTSEVEN	BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
ENES ÖVÜNÇ	İNOVASYON PROJE
NÜRİ GÜNDOĞDU	İŞ ADAMI
KAZIM GÖKMEN	İŞ ADAMI
SERDAR YILMAZ SARAÇ	İŞ ADAMI
MUSTAFA POLAT	İŞ ADAMI
HAKAN GÜNAY	İŞ ADAMI
MEHMET TUFAN	İŞ ADAMI
MEHMET ÇARDAK	ARAŞTIRMACI YAZAR
DR.SEDAT AYDIN	DOKTOR
HAKKI MATRAŞ	İŞ ADAMI
PROF.DR. ŞÜKRÜ ERSOY	AKADEMİSYEN
KEREM ERDEM YILMAZ	İŞ ADAMI
ALİ YOZGAT	İŞ ADAMI
MUHAMMER DÜBER	İŞ ADAMI
ALİ KANDEMİR	İŞ ADAMI
ADNAN DOLAPÇIOĞLU	İŞ ADAMI